

Ніва

ТЫДНЁВІК
БЕЛАРУСАЎ
У ПОЛЬШЧЫ

 http://republika.pl/niva_fielastok
niva_fielastok@poczta.onet.pl
niva_fielastok@skrzynka.pl

№ 2 (2383) Год XLVII

Беласток 13 студзеня 2002 г.

Цана 2,00 зл.

Паліцаць нас

Колькі нас, беларусаў, у Польшчы? Сто тысяч, дзвесце, трыста? Да гэтай пары можна было назваць любую лічбу; некаторыя дзеячы, даліг, гаварылі: паумільёна!

Пасля вайны не было ніякіх афіцыйных статыстык адносна нацыянальнасці грамадзян Польшчы. У некаторых паперах трэба было назваць сваю нацыянальнасць, напрыклад, у заяве на пашпарт (dowód osobisty) ці працу, выпускніку сярэдняй школы перад экзаменацыйнай універсітэцкай камісіяй ці прызыўніку перад вайсковай. Але гэтыя інфармацыі невядома дзеля чаго збіраліся. Напэўна не выкарыстоўваліся ў статыстычных апрацоўках.

Гэта зменіцца. У палове будучага года пройдзе нацыянальны перапіс насельніцтва. Сярод шматлікіх больш і менш падрабязных пытанняў анкеты, з якою будуть хадзіць па хатах раҳункаводы, ёсць пытанне і пра нацыянальнасць.

— Пытаем пра суб'ектыўнае адчуванне кожнага чалавека, — кажа Тэрэса Кацынская, кіраўнік Аддзела каардынацыі Статыстычнай управы ў Беластоку. — Хочам установіць, якія нацыянальныя меншасці жывуць у Польшчы і які іх лік. Гэта патрабаванне Арганізацыі Аб'яднаных Нацый, Рады Еўропы ды іншых міжнародных арганізацый. Усе даныя застаўніца абсалютна тайныя і будуць выкарыстоўвацца толькі ў статыстыцы.

Адзіны перапіс насельніцтва Польшчы, у якім было пытанне пра нацыянальнасць, праводзіўся ў 1921 годзе. Тады беларусамі назвалі сябе мільён пяцьдзесят тысяч. Дзесяць гадоў пазней пытанне пра нацыянальнасць было заменена пытаннем пра родную мову. Беларускую роднай палічылі 900 тысяч грамадзян II Рэчы Паспалітай. Але аж 700 тысяч — „тутэйшую”. Усе католікі былі аўтаматычна палічаны палікамі. Палікамі адчулуі сябе таксама 400 тысяч праваслаўных. Апошнія катэгорыі перапіс насельніцтва Расійскай імперыі з 1897 года ў паўночна-захадніх губерніях не адзначыў. Гэта паказвае ролю дзяржавы ў фармаванні нацыянальнай тоеснасці жыхароў пэўнай тэрыторыі.

А да якой нацыянальнасці будуць прызначавацца цяперашнія жыхары ўсходняй Беласточчыны? Абапіраючыся на сацыялагічныя доследы прафесара Андрэя Садоўскага, можна прадбачыць, што большасць — таксама праваслаўных — назаве сябе палікамі. Адсутнасць беларускага школьніцтва, моўна практыка ў святынях, нізкі аўтарытэт Рэспублікі Беларусь — гэта фактары, якія паспрыяюць такому выбару.

Няма ў гэтай анкете пытання пра веравызнанне, але, баюся, што сотні тысяч праваслаўных, гэта таксама толькі наша ѿява. Не хацеў бы я ў гэтым упэўніцца падчас чарговага перапісу.

Мікола ВАЙРАНЮК

Архітэктурнае падарожжа

27 і 28 снежня 2001 года ў Бельску-Падляскім і ў яго наваколлі праходзіў шосты семінар „Падляшша”, якога галоўным арганізатарам быў Беларускі саюз у РП.

Два дні вучні Бельскага і Гайнайўскага белліцэяў разам з настаўнікамі ўдзельнічалі ў падарожжы па Бельшчыне. Мэтай семінара было не толькі замацаванне сувязей паміж ліцэістамі, але і азнямленне маладых людзей з прыгајожосцю і багаццем роднай зямлі. Гістарычна-этнографічным бокам семінара заняўся Дарафей Фіёнік, які ў Бельскім белліцэі вядзе гістарычна-музейна-краязнаўчы гурток. На яго заняткі прыходзіць групка маладых людзей, якім не чужая мова і культура прадзедаў. Яны прымайць удзел у выдаванні штокваральніка „Бельскі Гостінэц”.

Івона Марціновіч, гісторык мастацтва, уяўляла ўдзельнікаў семінара ў свет народнай творчасці. Дзякуючы яе дакладам ўдзельнікі семінара пазнаёміліся не толькі з побытам жыхароў Бельшчыны і Гайнайўшчыны, але і ўзбяднацю.

Першы дзень семінара пачаўся з сустрэчы семінарыстаў у бельскай часоўні — малой драўлянай каплічцы, якая знаходзіцца побач Пачатковай школы № 3. Там ліцэісты атрымалі першы ўрок па гісторыі мастацтва. Потым пачаўся шпацыр па бельскіх вуліцах — Нарутовіча, 3 Мая (на здымку), дзе знаходзіцца найстарэйшая ў горадзе будынкі. У Відаве і Парцаве ўдзельнікі семінара наведалі царкву XVIII стагоддзя, былі ў Кленіках, Нарве, Трыневежы і Гайнайўцы. Быў гэта працяг учаращення падарожжа, у ходзе якога ўдзельнікі знаёміліся з архітэктурай вёск Гайнайўскай гміны. Семінары з цыкла „Падляшша” адбываюцца ў кругу маладых людзей, зацікаўленых гісторыяй і культурай сваіх продкаў. Шкада толькі, што так мала маладых людзей хоча гэтым займацца, — сказаў Дарафей Фіёнік. Аб будучыні нашага рэгіёна вырашайць будуть маладыя людзі і дзякуючы такім спатканням змогуць яны зразумець як важнымі ёсць нашы карані і будуть іх вывучаць і захоўваць.

Паўліна ШАФРАН
Фота аўтара

Воўчая проблема

Ваўкі знаходзяцца пад аховай. Некантралюваны рост пагалоўя ваўкоў пагражае іншым гатункам. Напрыклад, гінуць сарны. У нядзелью 11 снежня паляўнічыя знайшлі за Сухавольцамі свежа загрызеную сарну. У Пухаве няма ўжо аленяў, а было іх там 25 штук.

Тэрарысты

Тэрарызм прывёў да ўлады любіцеляў парадку, напрыклад Беніта Мусаліні ці Адольфа Гітлера. Хаця ў іх тээрор быў неадлучным інструментам улады, усіх, якія ім супрацьставіліся паслядоўна называлі тэрарыстамі і бандытамі. У акупаванай немцамі Еўропе кожны парушаючы заканадаўства партызан быў тэрарыстам.

Сват

Я цябе не прашу, каб абы-якога знайшоў, але такога, які б ёй завярнў галаву. Каб мая Гандзя рыхтык ап'янела, і сказала: „Гэты, і больш ніхто!” Да яе дабіраеца хлопцаў плойма, нават гарадскія, бо ж і харошая, і спрытная. А яе хлопцы так збаламуцілі, што не ведае, якога выбраць.

Люд, які не баяўся гады

У палове мінулага года выйшла друкам кнішка Ірэны Матус *Lud nadnarwiański*. Аўтарка займаецца даследаваннем гісторыі і этнографіі вядомых ёй з дзяцінства мясцовасцей. Презентаваная праца прадстаўляе гісторыю, абраднасці і побыт жыхароў распаложаных над ракой Нарвой вёсак.

Духоўныя настаўленні

На працягу вякоў святыя айцы лічылі, што са зместам кнігі аввы Дарафея павінны знаёміца вернікі і ягоныя настаўленні выкарыстоўваць ва ўласным жыцці. Раю вам, каб кніга Авеа Дарафей. Жыццё і настаўленні была ў вашых дамах, каб вы пакрысе чыталі яе і парады прымянялі ў сваім жыцці, — сказаў уладыка Грыгорый.

Дзякуем вам, юбіляры!

Урачыстасць прысвяcenня медалёў 50-годдзя з дня шлюбу пачалася набажэнствам у арлянскай царкве. Затым юбіляры і іх сем'і спаткаліся з уладамі гміны і кіраўніком ЗАГСа Лідзіяй Кубаеўскай у Гміннай управе. Былі слёзы ад радасці, букеты кветак, шампанское і мастицкая частка, якая была — трэба адзначыць — беларускамоўная.

Беларусь — беларусы

Хросніца панская, дачка сялянская

Жанчына, што была на лячэнні ў Шчучынскай райбальніцы, здаецца, нічым не адрознівалася ад іншых кабет. Уважлівая да медыкаў, сарамлівая, спагадлівая да суседак па палаце. Праўда, адным усё ж выдзялялася Галіна Васільеўна сярод сябровак па няшчасцю: неразлучнасцю са сціплай кнігай, што ўзяла з сабою, пакідаючы хату. Гэта быў спеўнік *Цёплюя вечары... ды халодныя ранкі* *Czyli Co śpiewano w Felikowie*. З назвой, як бачым, на беларускай і польской мовах.

Чым жа дарагая для жанчыны гэта кніга? Тым, што змешчаны ў ёй песні, якія спявалі яе маці, сяляне з вёскі Феліксава і суседніх паселішчаў колішняй Скрыбаўскай гміны. А яшчэ больш важна, што складальнікам спеўніка з'яўляецца блізкі і дарагі для Галіны Лісіцы чалавек — Земавіт Фядэцкі, вядомы польскі літаратар. І згаданая кніга — яго падарунак.

Земак, як называлі ў юнацкія гады Фядэцкага яго аднагодкі, рос у даваенны час побач з сялянскім дзесяткім. Сын ту-тэйшага землеўладальніка і ваяводскага чыноўніка, нават калі быў віленскім студэнтам, паводзіў сябе з вясковай моладдзю праста, па-свойску. Вельмі захапляўся беларускім народнымі песнямі, з замілаваннем іх слухаў, запісваў тэксты. А на мяжы XX і XXI стагоддзяў выдаў у Варшаве адмысловы спеўнік і пераслаў тыраж на Беларусь.

Сям'я Фядэцкіх стала для Галі роднай з дnia яе нараджэння. Як жа парадніліся тыя, каго называлі панамі, і малазямельныя сяляне?

Апошняя жылі бедна. Калі Клімкі, Галіны бацькі, чакалі трэцяе дзіця, цяжка захварэла гаспадыня. І ніхто з дактароў Шчучыны і Ліды не мог даць рады хваробе. Спадзяваліся на адно: мо ў Беластро́ку змогуць вылечыць. На дапамогу цяжарнай і асуджанай на горшое жанчыне прыйшлі старэйшыя Фядэцкія, бацькі складальніка песенага зборніка, якія вадодалі маёнткам непадалёку. Яны дамо-

віліся аб лячэнні хворай у няблізкім горадзе, давеслі жанчыну ў шпіталь, унеслі плату. І чалавече жыццё было выратавана. Ці праўдзівей сказаць, два жыцці. Но праз некаторы час у сям'і Васіля Клімкі нарадзілася Гала.

Фядэцкія сталі апекавацца немаўляткай. І папрасіліся быць кумамі. Ды гэтай дамове запярэчыў бацюшка з Лебяды. Маўляў, не стану хрысціць дзіця, калі кумамі будуть каталікі. Толькі пасля таго, як Галіны бацькі сказалі свяшчэнніку, што запрошаныя кумы гатовы зважіць дзяўчынку ў Вільню і ахрысціць яе там у праваслаўным саборы, той нарэшце згадзіўся здзейсніць рэлігійны абраў у царкве. Так маленькая Гала стала панская хросніцай.

— Памагалі нам Фядэцкія, як маглі, — успамінае Галіна Васільеўна. — Дарылі модныя сукеначкі, песцілі прысмакамі, нябачанымі ў вёсцы цацкамі. Нават далі цельную карову прыгажуню, якая неўзабаве парадавала нас, дзетак, малаком.

Цяпер, упўнены, чытачу зразумела, чаму Галіна Лісіца (Клімка) не разлучаецца з выдадзенай З. Фядэцкім кнігай. Песеннік быццам з'яднаў жанчыну і блізкіх ёй людзей, якіх разлучыла вайна. Дарэчы, у ваеннае ліхалецце шмат выпрабавання выпала на долю Клімкай і Фядэцкіх. Сяляне чым маглі дапамагалі партызанам. Панская ж сям'я выратоўвала ад фашыстаў віленскіх яўрэяў. Прыйшоў час, і Земавіт Фядэцкі знайшоў прытулак-ратунак у вёсцы, песні якой пранёс у душы праз усё жыццё. Такі заканамерны водгук людзей на чалавечую дабрыню. (...)

І беручы ў рукі запаветны спеўнік, Галіна Васільеўна нібы вяртаецца ў гады юнацтва. І спадзяеца, што на блізкую ёй зямлю зноў прыедуць Земавіт і Барбара Фядэцкія, першы — з Варшавы, а яго сястра — з Парыжа. А ў час сустрэчы з дарагімі і роднымі людзьмі будзе шмат прыемных і шчымлівых успамінаў.

Аляксандар ЖАЛКОУСКИ
„Белорусская нива”, 21.12.2001 г.

3 беларускага друку

Пра тое ды сёе

На белорусском наречии

У XIX стагоддзі беларуская літаратура зараджалася практычна на голым месцы. Аўтары першых беларускіх твораў не мелі за сабою няспыннага, уласна нацыянальнага літаратурнага практэсу. Перад падзеламі Рэчы Паспалітай на працягу цэлага стагоддзя польская мова не толькі ў карэннай Польшчы — на землях так званай Кароны — але і на ўсёй тэрыторыі былога Вялікага княства Літоўскага з'яўлялася адзінай дзяржаўнай мовай. Яна ж практычна ператварылася ў такую ж адзінную мову адукациі, культуры, мастацкай творчасці. Агоню беларушчыны ва ўсіх яе аспектах заканадаўча замацавала Канстытуцыя 3 мая 1791 года. Яна канчаткова ператварыла Рэч Паспалітую абодвух народаў ва ўнітарную дзяржаву, дзе для беларускай мовы, культуры, мастацкай творчасці — і тым больш для самастойнай незалежнай нацыянальнай ідэі — аб-

салютна ніякага месца не прадбачылася.

На пачатку 60-х гадоў XIX стагоддзя ў сувязі з падрыхтоўкай і разгортваннем польскага нацыянальна-вызваленчага паўстання да беларускага мужыка на яго роднай мове звярнуліся і змагары за вызваленне Польшчы з рускай няволі, і ідэйныя праціўнікі паўстанцаў. З аднаго боку з'яўлялася сем нумароў „Мужыцкай праўды”, „Гутарка двух суседаў”, „Гутарка старога дзеда” і іншыя творы. З другога боку пра беларускую мову не забылі і прыхільнікі рускага панавання. Якраз у той час пабачылі свет доўгія шматслоўныя паэтычныя разважанні „Речь старовойта к крестьянам о свободе”, празічны зборнік „Рассказы на белорусском наречии”, некаторыя вершы.

(З уступнага слова Уладзіміра Казбера-рука да памянёных „Рассказаў”, якія ўзнаўіла „Беларусь” 7/2001. Пасля з'яўлення ў свет (1863 г.) ніколі не перавыдаваліся).

У Крамлі ўсталявалі лёсавызначальныя рубяжы

Не прайшло і паўгода, як беларускі кіраўнік зноў прыляцеў у Москву. Цягам паўтара сутак Лукашэнка спрабаваў паставіць усе крапкі над „і” ў пытаннях пабудовы адзінай саюзнай дзяржавы. Ва ўсякім разе, менавіта так ён сфармуляваў мэту гэтага прыездзу, называўшы яго таксама лёсавызначальным. Пра крапкі над „і” ён ізноў загаварыў у Крамлі, дзе засядоў Вышэйшы дзяржавы Саюза Беларусі і Расійскай Федэрациі. Відаць, пагадзіўшыся з „лёсавызначальнасцю” падзеяй, Пуцін назваў іх рубежнымі.

Нельга было не звярнуць увагі на тое, што, у адрозненне ад мінулай гаворкі з Пуціным ля крамлёўскага каміна, калі Лукашэнка выглядаў як быццам чымсьці напужаны, гэтым разам у ім праўгледаўся нават нейкай ганарлівасць. Некаторыя назіральнікі гадалі наконт прычын такіх вонкавых метамарфозаў. Адны папросту схіляліся звязваць гэту з'яву з настроем кіраўніка ў дадзены момант, а іншыя спрабавалі патлумачыць надзвычайнью Лукашэнкаву жорсткасць перад Пуціным, ці прынамі публічную дэмманстрацыю яе, вынікамі размовы з Прымаковым, які напярэдадні прыязджаў у Мінск.

Кажуць, што дасведчаны акадэмік-разведчык, які ачоліў у свае 72 гады Гандлёва-прамысловую палату, мог расказаць Лукашэнку пра ўсю кухню сітуацыі ў Крамлі. У прыватнасці, пра хісткасць пазіцый тых, што ачаляюць крамлёўскую адміністрацыю і ўрад. Дый пра праблемы самога Пуціна. Такім чынам, Лукашэнка, відаць, палічыў магчымым падкрэсліць трываласць свайго становішча пасля презідэнцкіх выбараў. А што да становішча персанажа, якія дзейнічаюць у крамлёўскіх інтрыгах, то агульнавядома, як „любіць” Прымакоў галаву крамлёўскай адміністрацыі. Зрэшты, менавіта Валошына экс-прэм’ер лічыць сваім ворагам, які паспрыяў східу Прымакова з урада. Трэба адзначыць і тое, што кіраўнік крамлёўскай адміністрацыі Валошын хоча быць нязменным уздельнікам прамоў Пуціна і Лукашэнкі. Так было і мінулым, і гэтым разам.

Не сакрэт, што якраз на ўзроўні адміністрацый і ўрадаў дзвюх краін узаемаадносіны пакідаюць жадаць лепшага. У Мінску не ўспрымаюць ні чыноўнікаў з адміністрацыі, ні рэфарматараў з урада саюзнае дзяржавы. Іх лічыць тормазам такай інтэграцыі, як яе разумее беларускі кіраўнік. Усе расійскія СМИ адзначылі, што, бадай упершыню пры Пуціну, паміж двума стратэгічнымі саюznікамі на цяперашнім пасяджэнні іх Вышэйшае дзяржаўнае рады публічна выявіліся досьць розныя падыходы да пабудовы саюзнай дзяржавы. Крэмль супраць фарсіравання гэтага працэсу і за планамерную, сістэмную інтэграцыю эканомік Расіі і Беларусі. Чаканага абмеркавання заканадаўчага акта, які мог бы стаць асноваю саюзнага парламента, так і не адбылося. Гэтае пытанне адсутнічала нават у парадку дня пасяджэння Вышэйшага дзяржавсвета. Зрэшты, як і пытанне пра планавую ратацыю старшыні гэтага савета. Дагэтуль, акрамя Лукашэнкі, ніхто ім не быў. Цікава, што з расійскага боку толькі спікер Дзярждумы Селязнёў спрабаваў дапамагчы беларускім прадстаўнікам унесці пытанне пра заканадаўчы акт у парадак дня. Але не выйшла. Помніца, праз таго ж Селязнёва нядаўна рабіліся спробы зацвердзіць на цяперашнім сустрэчы Пуціна з Лукашэнкам дату рэферэндумаў у абедзвюх краінах аб брацкай саюзнай дзяржаве. Пакуль таксама не выйшла. Як адзначаюць расійскія назіральнікі, Крэмль не

спяшаецца з палітычным складнікам дзяржавы магчыма будучыні, бо не жадае, каб Лукашэнка мог прадстаўляць на міжнароднай арэне абедзве краіны. Унікальнасць такое дзяржавы ў тым, што яна прадугледжвае захаванне суб’екта міжнароднага права абедзвюх дзяржаваў. А як могуць сустрэць на Захадзе функцыянеры віртуальнае саюзнае дзяржавы... варта прыгадаць апошнюю паездку саюзнага дзяржсакратара Барадзіна ў ЗША.

Даволі незвычайнаю была канцоўка цяперашняй размовы ў Крамлі. Насуперак традыцыі, абодва презідэнты так да прэзыдэнтаў і не выйшлі. Сутнасць падзеі паспрабаваў растлумачыць журналістам міністр Герман Грэф. Ён сказаў, што быў прыняты ясны план супольных дзеянняў. Дакладней, першая яго частка. У першую чаргу ў ім рэгламентаваліся дзеянні па ўніфікацыі нацыянальных заканадаўстваў. Дасюль гэты працэс найбольш нагадваў гульню ў кошкі-мышкі. Лічыцца, што больш у гэтай гульні шанцуе надалей Лукашэнку. А што да такога атрыбута дзяржавы, як валюта, то, па словах Грэфа, у 2005 годзе мае з'явіцца новая валюта — расійскі рубель. Ясна, што ніякага трэцяга эмісійнага цэнтра ўжо не будзе. Помніца, Лукашэнка нават разважаў, што такі цэнтр можы быць „недзе пасярэдзіне”. Напрыклад, у Смаленску. У Крамлі такія развагі заўсёды ўспрымаліся як фантазіі.

Ацэнваючы вынікі свайго візіту ў Москву, Лукашэнка назваў іх „большымі за чаканыя”. Ёсць падставы меркаваць, што такая ацэнка магла быць сустрэчай, якія адбываліся не ў Крамлі, а з кіраўнікамі кампаній „Сургутнафтагаз” і „Слаўнафта”. На думку экспертаў, праз гэтыя, а можа і іншыя структуры Расія зможа больш экспартаваць на Захад нафты праз нафтапрапрацоўчыя заводы ў Мазыры і Наваполацку. Прэзідэнт так званы экспарт у Беларусь будзе большы за квоты, якія Москва абяцала ОPEC. Ясна, што межы такай сумнёўнай палітыкі, з пункту гледжання міжнародных абавязанняў Расіі, вызначаюцца ў Крамлі. Так што ў гэтай ролі, трэба думаць, Лукашэнка яшчэ патрэбны. Але разам з тым выглядае цікаваю дата ўвядзення адзінай валюты. Прагназуецца, што да 2005 года Пуцін ужо будзе пераабраны презідэнтам Расіі, а ў Лукашэнкі скончыцца прэзідэнцкі тэрмін. Калі, вядома, нейкі чарговы плебісцит зноўку не зменіць гэтых тэрмінаў. А пакуль, як умовіліся ў Крамлі, наступнае пасяджэнне Вышэйшага дзяржавсвета Саюза Беларусі і Расійскай Федэрациі павінна адбыцца ў лютым наступнага года. На гэтым пасяджэнні спікер Дзярждумы Селязнёў мае зрабіць даклад пра ўсё той жа заканадаўчы акт — правобраз саюзнай Канстытуцыі. Пакуль абвешчана толькі пра гэтае пытанне з парадку дня. Ці адбудзеца доўгачаканая ратацыя старшыні Вышэйшага дзяржавсвета, пакуль застаецца невядомым.

Раман Якаўлеўскі
„Наша Свабода”, 28.12.2001 г.

Воўчая проблема

Аб сітуацыі лясной звярыны з лоўчым Паляўнічага гуртка „Цецярук” з Кляшчэль Яўгенам АДАМЦАМ размаўляе Міхал Мінцэвіч.

— У якіх месцах водзяцца ваўкі?

— Ваўкі даюць аб себе знаць ва ўроўнішчы Пухава — ватага з 7 штук — і ў ваколіцы Дабровады і Елянкі — каля 5 штук. А два гады таму адзін статак налічваў 11 штук. Там ёсць звалка, дзе мясавод выкідае адходы. Сцягнула яна сотні крукіў, прыцягвае таксама і ваўкі.

— Ваўкі былі ў вас і раней, але яны шкоды не рабілі. А цяпер? Адкуль проблема?

— Ваўкі знаходзяцца пад аховай. Штогод самка ў сярэднім выдае 5 штук маладых. Некантраліваны рост пагадоў ваўкоў пагражает іншым гатункам. Напрыклад, гінучь сарны. Яшчэ трохі

іх ёсць, але не ўзабаве не будзе ніводнай. У нядзелю 11 снежня паляўнічыя знайшли за Сухавольцамі свежа загрызеную сарну. У Пухаве няма ўжо аленяў, а было іх там 25 штук. Знішчэнне ваўкамі лясной звярыны трывае ўжо 5 гадоў. Параўноўваючы колькасць сарнай з мінулым годам, аказваецца іх на 70% менш. На тэрыторыі нашага гуртка ваўкі былі, звычайна 2 штукі, то паляўнічыя патрапілі прагнаць іх. А раней, калі ваўкі не ахоўваліся, раз на трох гады паляўнічыя адну штуку адстрэльвалі.

— Ці ваўкі наносяць шкоду хатній жывёле?

— На тэрыторыі Кляшчэлеўскай гміны такія выпадкі не здараліся. Але быў шкоды на тэрыторыі нашага гуртка ў суседніх гмінах, напрыклад, Вулька-Выганоўска (гм. Орля). А сяляне з Сухавольцаў мусяць жывёлу з палёў нанач забіраць да хлявоў. А хто пакіне ў полі трох дарослыя штукі з цялятамі, тады воўк цялят не чапае.

— Ці сустракаеце браканьеу?

— Нядайна палявалі мы на лісі і таму добра зведалі карчы, але нідзе сілаў не выявілі, хаця зайцаў тут водзіца шмат.

— З якім поспехам палявеце?

— На астатнім паляванні на 4 лісы, якія ўбачылі, застрэлілі аднаго. Застрэлілі адну куніцу. А ў трох паляваннях у гэтым сезоне ўпалявалі 12 зайцаў, якія пайшлі на ўласныя патрэбы, на паштэт. Гурток налічвае 53 мясцовых паляўнічых і 2 гасцей — адзін з Варшавы і з Зялёнай Гуры. Ёсць ахвотныя стаць паляўнічымі, але нікога ўжо не прымаем. Валютны паляванні для замежных паляўнічых адбываюцца штогод. У гэтым сезоне зарабілі мы 8600 зл. Грошы пай-

шлі на арэнду плату, кампенсацыю страт учыненых лясной звярынай і падкормліванне.

— Цецярук — рэдкая птушка. Курапатак таксама менш чым раней.

— У 1995 годзе прыехаў да нас чалавек з Чэмпені і гаварыў, што пераехаў усю паўднёва-ўсходнюю Польшу і толькі ў нас напаткаў цецерукоў. А ў нас іх 15 штук. Водзяцца яны на лугах каля ракі ў ваколіцы Паўлінова і Кляшчэляў. Гэты чалавек быў захоплены. Калісьці мы і ўтрымоўваліся дзякуючы цецерукам. Палявалі тады 3 пейні і вырученых грошай хапала аплациць усю аренду. Статак курапатак аднавіўся пасля вострай зімы 1995 года. У наступным годзе плануем узіміць валютныя паляванні на курапаткі, каб заробіць на дзейнасць паляўнічага гуртка.

— Скарацілася колькасць лясной звярыны. Ці падкормліваеце яе?

— Корм ужо развезены. На складзе трymаем 3 тоны збожжа. Вырошчва-

ем яго на 10 гектарах. Сена купляем. Вясной садзім 6-7 тон бульбы, якая астаецца на полі для дзікоў. Усё падказвае, што ваўкі падкрадаюць парасята, таму што вясной відаць парасяты, а прыйдзе зіма і вялікія штукі ёсць, а маладых сярод дзікоў не відаць.

Зубры з пушчы да нас не даходзяць, але сустракаеца лось. Дробную звярыну яшчэ маем і пакуль воўк не дойдзе ў бок Касцешчыны і Шашылаў, то яна там, у Тапарках, Рудутах, Грабаўцы, сана ўтрымаеца. Але калі ваўкам не хопіць харчоў, тады пагроза стане рэальнай. Гэтыя ваўкі, мабыць, на ўзбярэжжа пераходзяць з пушчы.

— Ці воўк бывае страшны для людзей?

— Гавораць, што ваўка можна пабачыць або здалёк, або калі ўцякае. Воўк вельмі чуйны. А калі сустрэнеце... махніце шапкай і воўк пабяжыць.

— Дзякую за размову.

Міхал Мінцэвіч

Фота і рэпрадукцыя аўтара

Дзеля развіцця гаспадаркі і аховы пушчы

Саюз гмін Белавежскай пушчы заснавалі ў красавіку 1996 года гміны Гайнайшчыны. У 1999 годзе да саюза прыступіў Гайнайскі павет, а ў 2000 годзе — Бельская гміна. Заснавальнікі разлічвалі, што дзейнасць саюза пасадзейнічае развіццю рэгіёна і лепшай ахове Белавежскай пушчы. У 1999 годзе быў падпісаны Кантракт для Белавежскай пушчы, які прадбачваў выкарystанне 20 млн. зл. на экалагічныя і сацыяльныя інвестицыі. Самаўрады ў рамках Кантракту, дакладваючы столькі ж уласных сродкаў да атрыманых з дзяржбюджету, будавалі, між іншым, каналізацыйныя сеткі, школы, перараблялі кацельні на больш экалагічныя. Ажно 8 млн. 750 тыс. зл. было выкарystаных на апрацаванне стратэгіі развіцця Гайнайскага павета і мясцовых гмін, на распрацоўку планаў газіфікацыі Гайнайскага павета, змены арганізацыі прамысловасці, развіцця сельской гаспадаркі, добраўпарадкавання адкіду і выкананне праекта спецыяльнай эканамічнай зоны.

Поспехам нашага саюза было не толькі атрыманне сродкаў з Кантракту для Белавежскай пушчы, але і тое, што мы самі дзялілі гэтыя грошы. Зраз гміны Гайнайскага павета з'яўляюцца першымі ў Падляшскім ваяводстве, якія маюць камплект распраца-

ваних планаў развіцця. Распрацоўкі — падстава атрымаць ад еўрасаюзных фондаў сродкі на інвестыцыі. Пасобным гмінам у адзіночку немагчыма было б атрымаць гэтыя грошы, — заявіў старшыня Саюза гмін Белавежскай пушчы і заадно бурмістр Гайнайкі Анатоль Ахрыцюк. — Усе асобы ў саюзе працуюць на грамадскіх пачатках. Са складчынаў збіраем 7 300 зл. у год, якія прызначаем на арганізацыйныя патрэбы. Дзве асобы ў магістраце вядуць канцылярыйныя справы ў рамках дадатковых абавязкаў. Аднак будзем прапанаваць пабольшыць складчыну і прынесьць на працу штатных працаўнікоў. Гэта дазволіць больш эфектыўна змагацца за атрыманне фінансавай падтрымкі для інвестыцый. Зараз вядуцца размовы ў справе стварэння еўрапейскай „Белавежскай пушчы”, які будзе супрацоўнічаць з нашым саюзам.

У Саюзе гмін Белавежскай пушчы членская складчына залежная ад колькасці насельніцтва гміны (на 12 грошаў ад жыхара ў год). Зараз намаганнямі саюза ў Гарадской публічнай бібліятэцы ў Гайнайцы адкрыты Цэнтр інфармацыі аб Еўропе. Раней былі арганізаваны курсы для гмінных чыноўнікаў па камплектаванні дакументаў у еўрапейскую ўстановы.

(ам-3)

З новай камп'ютэрнай залай

У Агульнаадукацыйным ліцэі з дадатковым навучаннем беларускай мовы ў Гайнайцы знаходзяцца зараз два камп'ютэрныя кабінеты з доступам да Інтэрнэту. У мінулым годзе школа выйграла ў арганізаваным Міністэрствам нацыянальнай адукацыі конкурс „Абсталіванне агульнаадукацыйных ліцэяў у інтэрнэт-кабінеты” (арганізатарамі конкурсу ў Гайнайскім павеце былі Страсты і Кураторыя асветы ў Беластоку) і атрымала 19 камп'ютэрў з абсталіваннем.

Новая камп'ютэрная зала была нам вельмі патрэбная, каб заняткі з элементамі інфарматыкі маглі адбыцца адразу ў двух кабінетах, з падзелам на групы, — кажа Яўген Сачко, дырэктар Гайнайскага белліцэя. — У гадзінах 14³⁰ — 18⁰⁰ у камп'ютэрнай зале вучні карыстаюцца Інтэрнэтам. Чатыры камп'ютэры стаяць у чытальні і вучні могуць карыстацца імі ўжо зраніцы, рыхтуючыся да заняткаў, прадметных конкурсаў ці алімпіяд. У будучыні наш кнігазбор уведзены будзе ў камп'ютэр, які будзе знаходзіцца ў бібліятэцы.

Каб прыступіць да конкурсу, ліцэям трэба было прадставіць праекты выкарystання камп'ютэрных кабінетаў і зрабіць справаздачу з працы з камп'ютарамі і Інтэрнэтам у мінулым. Гайнайскі белліцэй прадставіў, між іншым, свой сайт на польскай, беларускай і ан-

глійскай мовах, падрыхтаваны настаўнікам інфарматыкі Славамірам Чыквіным. На інтэрнэтавай старонцы змешчаны агульныя інфармацыі аб ліцэі, пасляўрочныя заняткі, поспехах вучняў, важнейшых школьніх мерапрыемстваў і ўмовах набору ў ліцэй і гімназію. Многа там каліровых фатаграфій вучняў і выпускнікоў.

У новай камп'ютэрнай зале знаходзяцца пятнаццаць камп'ютэрў з працэсарамі „CELERON 800 MHz”. Усе камп'ютэры спалучаны ў адну сетку і пры дапамозе мадэма SDI падключаны ў Інтэрнэт, якім часцей за ўсё вучні карыстаюцца пасля заняткаў. У чытальнай зале пайстаўт мультымедыяльны куточак. У ім чатыры камп'ютэры з перадачай DVD і прайгравальнікамі CD, карыстаючыся якімі можна запісваць на кампакт-дыскі фільмы. У камп'ютэрным кабіненце і чытальнай зале знаходзяцца па адным каліровым прынтары, ксеракес і сканеры.

— Вучні штораз больш карыстаюцца Інтэрнэтам, а знойдзеныя інфармацыі запісваюць, — сказаў Славамір Чыквін, настаўнік інфарматыкі ў белліцэі і белгімназіі і аўтар праекта выкарystання камп'ютэрнага кабінета. — На занятках звяртаю ўвагу, каб ліцэісты вучыліся свабодна працаваць на камп'ютэрах, умелі знаходзіць інфармацыі ў Інтэрнэце, каб карысталіся легальнімі праграмамі.

Аляксей МАРОЗ

Тэрарысты

Тэрарызм — слова, якое ў апошніх месяцах стала найбольш папулярным у сродках масавай інфармацыі. Паводле *Глумачальнага слоўніка беларускай мовы* (т. 5, 1983) тэрор — гэта „палітыка расправы з палітычнымі і класавымі праціўнікамі з прымяненем насілля аж да фізічнага знішчэння”. Згодна гэтаму азначэнню не толькі дзеянасць экстремісцкіх груповак, але таксама палітыку шматлікіх сучасных дзяржаў можна назваць тэрарызмам.

У паліталогіі і гісторыографіі тэрарызмам найчасцей называецца палітычная дзеянасць з мэтай разбурэння існуючага парадку шляхам знішчэння людзей і ўстаноў, якія яго ўвасабляюць. У сапраўднасці кожную падзею мілітарнага характару адны называюць тэрарызмам, другія — вызваленнем ад палітычнага, нацыянальнага ці сацыяльнага прыгнёту.

Тэрор як метад змагання за ўладу прыдумалі французскія інтэлектуальныя эліты ў канцы XVIII стагоддзя. Францыя была тады несумненна найбольш багатай краінай свету, ганарылася выдатнымі філософамі, пісьменнікамі, мастакамі. Каб ажыццяўіць вельмі слушны лозунг „свабоды, роўнасці, братэрства”, парыжскія інтэлектуалы, якія прыйшлі да ўлады на плячах натоўпу, пабудавалі ў цэнтры горада надта простую канструкцыю для забезгалоўлівання ўсіх падазроўных у супрацьдзеянні ці хаця бы у абы-

якавасці да гэтай ідэі. Спектакль з прымяненнем гільяціны цягнуўся некалькі гадоў. Натоўп у гэтым часе пабачыў чэрапы дзесяткаў тысячаў знакамітых грамадзян краіны, у tym ліку і караля Луі XVI, у руках жрацоў свабодалюбівага руху.

Тэрарызм і фрустраваны натоўп прывялі да ўлады ў Расіі ў 1917 г. неўлікую палітычную групоўку, якой кіраваў Уладзімір Ульянав, вядомы ў гісторыі як Ленін. Адзін з таварышаў Ульянава, Язэп Джугашвілі, больш вядомы як Сталін, раней арганізаваў фінансавыя сродкі для партыі шляхам звычайнага бандыцкага рабунку дзяржаўных грошай. Калі стаў кіраўніком дзяржавы, тэрарыстамі называў галодных сялян, якія ў адчай кралі каласкі пшаніцы на калгасных гонях. Чалавек, якога Джугашвілі назваў тэрарыстам, не меў амаль ніякіх шанцаў на далейшае існаванне.

Тэрарызм прывёў да ўлады таксама іншых любіцеляў парадку, напрыклад Беніта Мусаліні ці Адольфа Гітлера. Хаця ў аднаго і другога тэрор быў неадлучным інструментам улады, усіх, якія ім супрацьставіліся паслядоўна называлі яны тэрарыстамі і бандытамі. У акупаванай немцамі Еўропе кожны парушаючы заканадаўства партызан, па зразумелых прычынах, быў тэрарыстам. Але гэты ж партызан нават у французскай, рускай, польскай, сербскай наўко-

вой літаратуре з'яўляецца змагаром за найбольш дастойную ідэю — свабоду, нацыянальным героям.

Пару месяцаў таму сродкі масавай інфармацыі заявілі аб узікненні „антытэрарыстычнай кааліцыі”, якую складаюць, між іншым, Злучаныя Штаты Амерыкі, Расійская Федэрацыя, краіны НАТАўскага блока, Узбекістан, Таджыкістан і некалькі іншых экзатычных дзяржаў. Фармальная кааліцыя мае змагацца з арганізацарамі атакі на амерыканскія палітычныя, вайсковыя і эканамічныя цэнтры ў верасні мінулага года. Пра што дакладна ідзе ў гэтай вайне, зусім невядома. Расія, як антытэрарыстычная краіна — гучыць надта дзіўна. Хто бачыў у тэлебачанні зраўнаныя з зямлёю гарады ў Чачні, мог пераканацца як выглядае антытэрарыстычная дзеянасць. Арганізатор кааліцыі — Злучаныя Штаты Амерыкі нядаўна выступалі саюзнікам ісламскіх тэрарыстаў у югаслаўскай правінцыі Косава і пры дапамозе авіяцыі прывялі да руіны гаспадарчую інфраструктуру Сербіі. Бомбамі прымусілі сербіяў адрачыцца ад свае гісторычнай зямлі, а НАТАўская пропаганда (гледзі, для прыкладу: „Gazeta Wyborcza“) без сораму называла іх агрэсарамі, быццам яны напалі на Амерыку, Англію ці Польшчу.

Апошнім часам пад лозунгам змагання з тэрарыстамі амерыканцы неўлікі месяцаў кідалі бомбы на гарады Афганістана, а маральныя аўтарытаты свету з вялікім зразуменнем паставілі да праблемы неабходнасці ахвяр сярод мірнага насельніцтва

краіны. Бомбы часам падалі пад ногі талібаў, але часцей на дамы, у якіх сядзелі галодныя непісменныя людзі. Сапраўдным ісламскім тэрарыстам нічога дрэннага не сталася. У іх шмат прыхільнікаў ва ўсім свеце і новыя аргументы, каб працягваць сваю дзеянасць. На палесцінска-яўрэйскім фронце нічога не памянялася, безулынна плывуць весткі пра чарговыя ахвяры сярод маладых арабаў.

Антыхілістскі саюз Амерыкі і Расіі для гэтай апошняй мае стратэгічнае значэнне. Прыхільнікаў Магамета ў Расіі за пару дзесяткаў гадоў можа аказацца больш за грамадзян праваслаўнага веравызнання. Колькасць расіян з году ў год скарачаецца. Крызіс сямейнага жыцця, выкліканы яшчэ савецкай палітыкай, вядзе да дэмографічнай катастрофы. У мусульман наадварот — іх колькасць расце маланкавымі тэмпамі. Наступ ісламскага фанатызму з Афганістана, Пакістана ці адкуль там яшчэ мог бы прывесці Расію да клопатаў, якіх не мела яна ад 1941 г. Таму ўлады гэтай дзяржавы будуть падтрымліваць усялякую „антыхілістскую акцыю“ амерыканцаў нават тады, калі прывядзе яна да зраўнання з зямлём чарговай ісламскай краіны.

Сучасны тэрарызм і антытэрарызм, незалежна ад таго ці выступаюць яны ў абароне цывілізацыі, нацый, расы, веравызнання, штогод цягнуць за сабою тысячи ахвяр, найчасцей сярод тых людзей, якія не хацелі б ведаць аб існаванні сваіх збаўцаў. І гэта адна з вялікіх драм нашага часу.

Яўген МІРАНОВІЧ

Вачыма паляка

Гімільсбахава прапанова

Да дэмакратыі, што нам надышла (надыходзіць?) у адным з адпачынковых асяродкаў Аўгустава — Борку, беластоцкія структуры Саюза сацыялістычнай польскай моладзі (ZSMP) лягтам арганізоўвалі двухтыднёвую фільмавыя лагеры. На тыя летнікі, афіцыйна званыя *Obozowe Spotkania Aktywów Kultury*, прыязджалі штогод дакладчыкі: крытыкі і стваральнікі, шмат у чым павязаныя з тагачаснай апазіцыяй. Сустрэчы з імі і агляды шэдэўраў кіно праводзіліся ў чымсьці накшталт святліцы. Фільмы найчасцей глядзелася на шэзлонгах. Ды важнейшыя былі размовы — да поўдня і пасля — на памосце над возерам і ў цяньку пад домікамі. Валачыўся я па ОSAKах за сваім бацькам — адной з зорак фільмавай і літаратурнай культуры таго часу. На адным з Лагерных спатканняў паявіліся былі пакойны сёння Ян Гімільсбах з сабакам і жонкай — прамілай картографкай...

Калі дайшло да мяне інфармацыя пра планаваныя восьмідзесяціпрацэнтныя *cieścia* на культуру меншасцей у сёлетнім бюджэце дзяржавы, раптам прыгадаўся мне той летнік з Гімільсбахам. Аднойчы прафесійна пітушы акцёр-натуралист злавіў мяне, дзеючы трухаючага па асяродку, даў пару медзякоў і сваім харктэрным сіпатым голасам загадаў:

— На, і скокні мне па тры піўцы.
Да таго ж катэгорычна дадаў:
— І здачу каб прынёс.

Я пералічыў гроши. Паколькі быў я на тых летніках прафесійным піўным скачком (да таго наймалодшым асаковічам), адразу зарыентаваўся, што ка-

сы, дадзенай мене Гімільсбахам, не хопіц нават на паўбутэлькі. Дык збунтаваўся я і вярнуў славутаму акцёру гроши. Той штосьці прабурчэў, адварнуўся на пяце і пачаў шукаць іншага наўнага падлетка.

Сённяшня паны ў ведамстве нацыянальных меншасцей Міністэрства культуры гэта ж цюцелька ў цюцельку Гімільсбахава прапанова.

Меншасці пачынаюць трактавацца ўрадам як наўнія смургелі дзеля выкарыстання, а ў Гімільсбаха ўвасабляеца міністр культуры Анджэй Цэлінскі, які быццам гаворыць: — Skoczcie po i zróbcie nam kulturę mniejszości. A nie zapomnijcie oddać reszty.

Здачы, на жаль, быць не можа, а на гэтак званае *robienie* меншаснай культуры не хопіц. Дык што ж рабіць. Можна выпніцца на прапанаваныя гроши. Ды адкуль іх узяць? Самаўдававыя структуры іх не маюць таксама ўдосталь. Спонсараў вырэзвае рэцэсія. Не ведаю, што сказаць. Застаецца адкликацца да сумлення ўрада, які ўзник таксама дзякуючы падтрымцы, немалой, меншасных асяроддзяў, а таксама звярнуць увагу на тое, што адносіны да меншасцей — адзін з паказычыкаў уваду Польшчы ў єўрапейскую структуры. Можа, міністр Цэлінскі пашукае, як той Гімільсбах на ўзгаданым АСАКу, іншага „наўнага сумргеля“. Я, як паляк, на фінансавыя камбінацыі ведамства наконт нашых меншасцей — не пагаджаюся. Тупаю з усея моцы, гучна і лют! І запрашаю іншых палякаў, каб супольна патупацелі.

Мацей ХАЛАДОУСКИ

Я хачу аднесціся да артыкула Мікалая Капчука „Аб верасні 1939 года“ з 41 нра „Нівы“ за 2001 год. Артыкул варты пахвалы, але я хачу звярнуць увагу на апошнія сказы, якія гаворяць: „I. Конеў і іншыя арыштавалі і асудзілі Л. Берыю. Усе рэпрэсіі зразу былі спынены, мільёны няянінных вязняў выйшлі на свабоду, а мільёнам вернута было добрае імя“. А ці так было ў сапраўднасці?

Рускі пісьменнік і гісторык Мікалаі Зяньковіч напісаў вялікую книгу п.з. „Тайны уходящего века“ і ў другім томе на 194 старонцы ёсць раздзел прысвячаны Лайрэнцію Берыі. Аўтар заглянуў у маскоўскія колішнія партыйныя архівы і пазнаёміўся з дакументамі ў справе Берыі. Паводле іх, Берыя быў цалкам іншы, чым майлаві яго дагэтуль. І да Берыі былі ў СССР рэпрэсіі і лагеры, набітыя людзьмі да адказу, а Берыя пачаў іх лепш карміць, бо які з галоднага работнік?

Берыю зліквідавалі подла, нечакана, каварна. А чаму? А таму, што ён першы назваў Сталіна тыранам і запрапанаваў членам ЦК пазнаёміца з многімі фактамі лютасці Сталіна, злоўживаннем уладай, насилем, самавольствам. Мы прывыклі паўтараць, што толькі Мікіта Хрушчоў быў тым адважным, што раскрыў злачынствы і культ Сталіна тры гады пасля ягонай смерці. А ў сапраўднасці Мікіта Хрушчоў быў першым падлізникам і „артыстам“ Джугашвілі і слепа выконваў ягонія загады.

Пропанову Берыі з месца адкінулі члены ЦК і палітычні яго здраднікам, але гэта было замала, каб яго асудзіць. У маі 1953 года ва Усходнім Берліне дайшло да хвалявання ў Берыя запрапанаваў аўяд-

нанне ГДР з ФРГ, ад чаго ярыя камуністы, маршалы і генералы амаль не падурэлі: навошта мы кроў пралівали — каб вораг зноў быў разам?! Берыя запрапанаваў паправіць адносіны з Югаславіяй; і гэта таксама выклікала гнёў. Прабаваў ён абліжыцца ўладе партыі ва ўсіх галінах жыцця. Закрыў ён „справу крамлёўскіх урачоў“, пра якую многія думалі, што ён там усяму вінаваты. Лайрэнцій Берыя вызваліў з лагераў аграмадныя натоўпы турызмчыкаў, у тым ліку ўсіх жанчын з дзецінствамі. Берыя пачаў гаварыць пра злоўживанне раскулачваннем, хацеў дэцэнтрапізівацца ўладу, каб саюзнымі рэспублікамі кіравалі нацыянальныя дзеячы, а не прышэльцы з Москвы і каб дзяржаўнай мовай там была мова тытульнай нацыі. 2 ліпеня 1953 года на пленуме ЦК першы беларускі дзеяч асуздзіў і акліміў апошнюю пропанову і ў той жа дзень Берыя быў арыштаваны партыйнай і ваеннай клікай. Адным словам, Берыя ўжо летам 1953 года хацеў зрабіць тое, што 33 гады пазней зрабіў Міхail Гарбачоў — перабудову. І гэта хапіла, каб партыйная вярхушка зрабіла з Берыі англійскага шпіёна і каварна расправілася з ім.

Мікалаі Зяньковіч ездзіў у Грузію, на радзіму Берыі, у яго родную вёску. Там старыя жыхары помніць Берыю як мудрага, здольнага і добрага хлапчуга, які шанаваў сваю маці да самай смерці; ягоная маці пастаянна хадзіла ў царкву, зімою басанож. Берыя прыгожа майлаваў і рысаваў, разбіраўся ў класічнай музыцы. І няпраўда, што ён быў нахабнікам да прыгожых жанчын — гэта таксама выдумка партыйнай вярхушки.

Мікалаі ПАНФІЛЮК

Загадкавы Берыя

Зорка

старонка для дзяцей

Радасць.

Фота Ганны КАНДРАЦЮК

Каб моладзь ішла ў свет

Камбінат „Пронар”. Нарва, 28 лістапада 2001 г., гадзіна 17⁴⁵. У малень-кай зале з роўна ўстаўленымі крэсламі сядзіць каля 30 маладых людзей.

— На сённяшні дзень у калектыве „Пронар” співае 29 асоб, але ад пачатку існавання праішло праз яго каля 190 асоб, — гаворыць спадар Ежы Томзік. — Гурт узняк дзесяць гадоў таму па ініцыятыве Сяргея Мартынюка, які — як падкрэслівае Ежы Томзік — з'яўляецца адзіным і галоўным спонсарам калектыву. Спадар Мартынюк запэўнівае нам усё: памяшканне, абсталяванне ды касцюмы, — тлумачыць спадар Томзік. — У сваім рэпертуары гурт мае 200 эстрадных твораў, з чаго 44

— гэта калядкі. Співаем песні на польскай, англійскай, італьянскай, нямецкай ды беларускай мовах. Цікавае, што сярод беларускамоўных твораў няма ніводнай фальклорнай песні. Беларускі фальклор співаюць усе беларускія калектывы.

— Мы выконваем эстрадныя творы, — гаворыць Ежы Томзік.

Найбольшым дасягненнем гурту спадар Томзік лічыць перадавыя месцы на Конкурсах беларускай песні і выступленне ў палацы Браніцкіх у Беластоку перад презідэнтам Рышардам Качароўскім.

— Варта таксама ўспомніць пра турнір па Літве, Латвіі і Эстоніі, якое адбылося пяць гадоў таму.

— Прыходзім сюды таму, што любім співаць, — сцвярджае адна дзяўчына. — Гэта можа прыдацца нам у будучыні.

Як гавораць члены гурту „Пронар”, атмасфера ў час рэпетыцый бывае розная — раз прыемная, іншым разам крыху цяжкая. Паводле членаў гурту, праца ў калектыве не перашкаджае ім у навуцы.

— Рэпетыцыі адбываюцца два разы ў тыдзень, дык няма ніякай праблемы, — гавораць з усмешкай дзяўчыты.

Ежы Томзік спадзяеца, што мастакі вопыт членаў гурту дапаможа нейкім чынам у іх дарослым жыцці.

— Я хацеў бы, каб гэтая моладзь ішла ў свет, — кажа дырыжор гурту. Агата КАПЕЙЧЫК, Юстына ПАТЭЮК,

Міхась СЦЕПАНЮК

Пра падаркі і Сустрэчы

Я на Сустрэчах „Зоркі” дваццаты раз. Найбольш падабаліся мне Сустрэчы „Зоркі” ў Нарве ў 1997 годзе. Мы амаль на ўсіх Сустрэчах выстаўлялі кабарэ, але цяпер співалі калядкі. Мы з „Зоркай” прыдумалі, што на свята Трох каралёў (20 студзеня) будзем калядаваць у Нарве, выступім у Доме культуры. Білеты будуть па пяць злотых. Сабраныя гроши прызначым на падарункі для дзяцей у Беларусі.

Наталля КАНДРАЦЮК-СВЯРУБСКАЯ
("Нарвавік")

Ліцэй у Нарве?

Інтэрв'ю з Алінай КАНАНЮК — новым дырэктарам Публічнай гімназіі ў Нарве.

„Моц Нарвы”: — Ці марылі Вы калісьці, каб стаць дырэктарам Публічнай гімназіі ў Нарве?

— Я вам скажу, што не, і вельмі доўга задумвалася, пакуль рашыла прыняць прапанову.

— Калі Вас назначылі на пост дырэктара?

— Вельмі позна, бо 20 жніўня, а ад 1 верасня школа абавязана была нормальна працаваць і ў мяне было маля часу, каб усё арганізаваць.

— Што Вы паспелі змяніць за гэты кароткі час?

— Яшчэ нямнога, гэта ўсё малавідавочныя перамены. Вельмі мне падабаецца ў маіх гімназістах тое, што яны лічаць сябе асобнай школай, што яны надзеіныя, што гавораць: „Мы, гімназісты”. Над іншымі справамі мы будзем яшчэ працаўцаць.

— Якія ў Вас далейшыя планы?

— Мая найбольшая мара, каб калісьці ў Нарве паўстала сярэдняя школа, таму што частка нашых гімназістах родам з невялікіх вёсак і ім вельмі цяжка даехаць у сярэдня школы ў гарады. Чা-

Вершы Віктара Шведа

Афрыканскае свято

Вучняў настаўніца пытае:
— Адкуль ток электрычны маєм?
Адказвае на гэта Тома:
— Ток маєм з Афрыкі, вядома.

Ловіць настаўніца сенсацыі:

— Адкуль такія інфармацыі?
— Учора праклінала маці:
Малты ток выключылі ў хаце.

Трэба чыстым быць

Будзіць дзедка свайго ўнучка:
— Нельга ў ложжу гніць!
Мый старанна твар і руки,
Трэба чыстым быць!

Я ўмываўся ад малога

Штодзень шмат хвілін.
— Таму, дзедка, маеш многа
На твары маричын.

Ігар СІДАРУК

Галоўны падарунак

— Скажы, Дзядулечка Мароз,
Якія чуды нам прынёс?
Цукеркі, пернікі, прысмакі,
Разынкі, жуйкі, казінакі?
А можа, ты для нас прынёс
Машынак, цацак, лялек воз?
Да іх яичэ шары, хлапушки,
Алоўкі, стужкі і дрындушки?
Гірлянды, маскі, клюшкі, кніжкі,
Касеты, мячыкі і шыпкі?

— Я ўсё прынёс, мае сябры!
Ды толькі, што ні гавары,
Сярод дарункаў — важны самы:
Твой родны дом і ўсмешика мамы!

Марта

Марта Купчук — пятнаццацігадовая дзяўчына. Заўсёды радасная, быццам птушачка. Жыве яна ў Ляхах і вучыцца ў III „б” класе. У Марты дзве малодшыя сястры. Адна завецца Наталькай, другая — Юстынкай. Марта збірае фігурыкі анёлаў, цікавіцца біялагічнымі загадкамі і гітарычнымі казкамі. Не любіць танцаваць, співаць, а толькі тэлебачанне аглядаць. На канец мая думка пра Марту: „Яна вясёлая, працавітая і заўсёды щаслівая, як ніхто ў цэлым свеце”.

Ася СТОЦКАЯ („Нарвавік”)

Жыццёвая маланка

Я хачу распавесці вам гісторыю, як жыщё ўцякло мне перад вачыма. Мне было толькі васемнаццаць гадоў. Вучыўся я ў Варшаве. Аднойчы пазнаёміўся з прыгожай дзяўчынай і закахаўся. Мы сустракаліся на дыскатэках, хадзілі ў кіно. Аднойчы мы дамовіліся пайсці на дыскатэку. Я збіраўся прыехаць за ёю на сваёй машыне. Быў ужо гатовы і збіраўся ехаць, як да мяне прыйшлі сябры. Мы выпілі па два піва і тады паехаў да дзяўчыны. Яна выйшла са свайго дому і мы паехалі на патанцоўку. Едуцы, у дарозе, мы размаўлялі аб нашай супольнай будучыні: як мы пажэнімся і будзем мець мно-га дзяцей. У гэты час, насустроч нам, выехаў другі самаход. Я не паспей павярнуць і мы ўдарылі ў яго.

Лукаш СІКОРА („Нарвавік“)

Даклад пра „агулнік” вядзе галоўны рэдактар „Нарвавіка” Міхась Сцепанюк.

Фота Ганны КАНДРАЦЮК

Нарвавічкі

Наша рэдакцыя
з дзеяці асоб складаецца.

Наш правадыр —
гэта Міхайл.

Ён танцуе, спявае
і іншых паганяе.

Яго намеснік — Наталька,
яна прыгожая, як лялька.

А Марта Купчук
любіць тэлебачанне аглядаць
і кніжкі чытаць.

Наш сакратар — Манюк Аня,
яна прыгожая,

як Паўляка жонка — Маня.
А Юстына — нашая кухарка,

ад цудоўнага на піяніна іграння.
Як з дапамогай Лукаша

свято запальваеца,
тады гэты хлопец усміхаецца.
Агата гэта бедная дзяўчына,

Яна не ведае каго больш любіць.

Міхала Сцепанюка,
ці Томка з прозвічам Суліма?*

А Стоўцкую Асю

Міхась называе Касяй!

Іванюк Анна,
гэта я —

дванаццацігадовая панна.

Аня ІВАНЮК

* Агата любіць толькі і выключна
Міхася і Томка.

Польска-беларуская крыжаванка № 2

Запойніце клеткі беларускім словамі. Адказы (з наклеенымі контрольнымі талонамі) на працягу трох тыдняў дашліце ў „Зорку“. Тут разыграем цікавыя ўзнагароды.

Адказ на крыжаванку № 50: Пуп, арка, брат, крыжаванка, баба, маналіт, рака. Зубр, рыбак, кажан, табар, вал,nota, парасон.

Узнагароды, запісныя кніжкі, выигралі: Адам Марчук з Бельска-Падляшскага і Ева Сяргейчык з Беластока. Віншуем!

ста з-за недахопу грошай. Гэта жахлівая справа. Яшчэ нядайна мы пра гэтае не думалі, а цяпер усё больш дзяцей астаетца дома. Яны не вучацца таму, што ў іх няма грошай. Думаю, каб тут была сярэдняя школа, дык больш дзяцей здабывала б сярэднюю адкуацию.

— Якія ў Вас адносіны з супрацоўнікамі?

— Думаю, што добрыя. Пакуль што настаўнікі мяне любяць, вучні, хіба, таксама...

— У мінулым годзе Вы прымалі ўдзел у акцыі прыбірання наваколля. Як вучні да яе аднесліся?

— Яны вельмі ахвотна ўдзельнічалі ў гэтай акцыі. Наша школа вядомая тым, што два разы ў год прыбірае равы. Вучні выходзяць восенняю і вясной

прывіраць смецце. Яго вельмі многа. Сатысфакцыя пасля тым большая, што ў прывіранні ўдзельнічае сам войт (і потым ён прывозіць нам цукеркі).

— У якіх галінах у Вас поспехі?

— У нас іх вельмі многа. Наша школа мае многа спартыўных дасягненніяў. Нашы дзяўчатацы цяпер на пятым месцы ў гэтым новым вялікім вядомстве. Выйгрываем з усімі суседнімі школамі, толькі Гайнаўка яшчэ нас перамагае. Памаглі мы таксама войту заваяваць шклянную статую ў акцыі прыбірання свету.

— Ці факт, што ў школе два дырэкторы, не аддзяляе грамады Пачатковай школы ад Гімназіі?

— Наадварот. Мы ствараем адну, вялікую сям'ю, у якой дзве мамы.

Рэдакцыя „Нарвавіка”: (у першым радзе злева) Ася Стоўцкая, Юстына Патэюк, Лукаш Сікора, (у другім радзе злева) Аня Іванюк, Наталля Кандрацюк-Свярубская, Міхась Сцепанюк, (ззаду злева) Агата Капейчык, Аня Манюк, Юстына Капчук.

Фота Ганны КАНДРАЦЮК

Наш „Нарвавік“

Так, так... гэта праўда. Сустрэчам „Зоркі“ ўжо „дваццаць гадоў“. У сувязі з гэтым юбілеем трапілі мы ў месца, дзе яны адбываліся найчасцей, а менавіта ў Нарву над Нарвой.

Вось перад Вамі, драгія чытачы, плён нашай пяцідзённай працы.

У пісанні тэкстаў дапамагаў нам дух Нарвы. А што апошнім часам сярод моладзі вельмі папулярны „Ліфтавікі“ ці „Дамавікі“, наш заступнік атрымаў магутнасць на імя „Нарвавік“. Загаловак нашай газеткі — гэта проста падзяка.

РЭДАКЦЫЯ

X	Park	▼	Sad	▼	Komora	▼	Czar	►		▼
Hulaj-noga	►				▼				Wielo-ryb	Umy-walka
Sok	Saga	X	Dar	►			Wiąz	►		
►	▼		Dzwon	Wrotki		X	Sekret	As		
		Scalenie	►	▼			▼	▼		As
		Tkacz	▼							
	Utwór	►				As	►		Oka	▼
	Koło	►				Zupa rybna		Ania	►	
As		►			Młodzieniec	►				As
▼	Sanie		Kochanek	►				▼		
		Lira	►				Ja	►		

— Ці гэта праўда, што вучням Гімназіі нельга хадзіць на паверхі, якія займае Пачатковая школа?

— Не, гэта значыць праўда. Гімназісты ходзяць на паверхі ПШ толькі тады, калі ім трэба, таму што яны могуць перашкаджаць дзесяцям.

— Чаму гэта так?

— Так адносна бяспечней і таму, што мы хочам падзяліць вучняў Гімназіі і Пачатковай школы. Гэта асобыныя ўстановы і яны павінны быць асобна.

— Дзякуем за размову і жадаем поспехаў у працы.

— Дзякую.

Размаўлялі Эвеліна Пліс і Івана Трашчотка („Моц Нарвы“)

Фота Міры Лукшы

„Нарвавік“

Наш „Нарвавік“ —
наша рэдакцыя.

Мы збіраем
розныя артыкулы.
Ходзім па людзях,
пытаем іх,
а потым —
пішам.

Прыдумваем апавяданні,
ствараєм вершы.

Хочам, каб
наша рэдакцыя „Нарвавік“
была найлепшая.

Лукаш СІКОРА

Кніга быцця

Усё вырашае па-свойму розум,
ды нешта ў жыцці не згаджасеца з ім.

Алесь Разанаў

„Бабскія гісторы” — трэцяя кніга прозы Міры Лукшы. Складаецца яна з трох раздзелаў: „Ад Бога”, „Моцны Янак”, „Наш чалавек”.

Не пакідае ўражанне, што невялічкія апавяданні-навелы запісаны аўтаркай са слоў саміх герояў, так у іх усё натуральна і па-свойму праўдзіва. (Хоць даследчыца творчасці пісьменніцы Галіна Тычка лічыць, што толькі некаторыя з бабскіх гісторый можна назваць былямі).

Як першааснову, хачу адзначыць вострае адчуванне пісьменніцай роднай зямлі, народа, мовы. Менавіта праз беларускасць яна перадае чытачу роднасць з героямі, не навязваючы свой пункт гледжання, не аналізуячы ўчынкі суразмоўцаў, не павучаючы, як трэба жыць. Адбываецца наша знаёмаства з людскімі лёсамі: шчаслівымі і няшчаснымі, трагічнымі і ўзімскімі, звычайнімі і неардынарнымі. Гэта кніга аб надзённым і вечным, аб чалавечых магчымасцях і немагаце, аб вернасці і здрадзе, аб каханні і звычайнай людской прыязнансці.

Большасць удзельнікаў дыялогу — людзі дастойныя, здольныя падняцца над трагізмам быцця і нябыту.

Міша сам гадуе Аньютку, што нарадзіла жонка ад Ганса, пакуль ён быў у Сібіры. „Не чулі мы, каб сварыўся на Соньку за Аньютку. Малая была запісаны на яго прозвішча, татам яго называла”. Соньку прыдушила сасна на лесапавале, а Міша дачакаўся ўнучкі: „...адна яна ў мяне, што мне на ста расць радасць прыносіць” („Пад акупацый”).

Вабіць і жыццёвая мудрасць герояў, спагадлівасць у адносінах да сваіх крыйдзіцеляў. „Варку Вішчу з-пад Саколкі чамусыці бацькі не любілі”. Сама дабілася ўсяго ў жыцці, не спадзеючыся на дапамогу. „Нічога Варка са свае хаты не ўзяла за ўсё жыццё. Толькі родную матку, якая паявілася ў Варчынай кватэрэ, да таго ж пад руку са сваёй сястрой Зосіяй, таксама бяздомнай. Ні слова не сказала Варка маці пра былое” („Блудная дачка”).

Падкуплівае манера пісьменніцы быць непадобнай да стэрэатыпаў і разам з тым не пакутаваць ад сваёй індывидуальнасці.

„Мы, літаратары, па прыродзе сваёй самотнікі. Мы ўмеем знаходзіць шчасце ў сваёй самотнасці, мы нікуды не можам падзеца ад нашага болю, нашага раздуму, нашых сумненняў. Цяжка? И не паскардзішся, бо нехта можа спакойна сказаць: „Цяжка — пакінць”. Дарэчы так і раю суворы Талстой. Справа ў тым, што пакінць нельга, нельга стаць раптам не самім сабой” (Я. Брыль).

Героі Міры не шукаюць ісціны ў занонах быцця і пазнання, яны прости жывуць і бачаць чорнае чорным, белае — белым, праўдзівае — праўдзівым, крыве — крывым. Такое ўспрыманне жыцця мае права на існаванне, хоць яно і павяrhoўнае, бо думка пісьменніцы ахоплівае больш шырокія прасцягі. „Коля п’е, Збышак п’е... Старыя кавалеры, якім жонак тут не знайсці... Поль палыны зарастаюць і чартапалох, аблогі цягнуцца аж за Рабінку...” „Падедуць Любіны мястовыя ўнукі пад восень дадому. Апусцее ўся вёска, змоўкне”. „З суседніяй вёскі чутно яшчэ жывое”. „Двух сыноў я пажаніла. З хаты на старасць выгналі. А колькі старых нас тут у пушчы гібее”. Хто вінаваты? Чалавек ці абставіны?

„У прынцыпе вінаваты людзі, бо яны самі ствараюць абставіны, але ж не заўсёды гэта робіцца свабодна; у прыродзе чалавека, у яго псіхалогіі ўжо закладзены рэпрэсіўныя і дэпрэсіўныя схілы, у якіх цяжка прызнацца, а тое, што сёння адказнасць перакладваюць нізы на вярхі, грамадзяне — на імі ж выбраныя ўлады, грамадскасць — на сістэму, а сістэма — назад на грамадзян, — гэта таксама паказчык чалавечай недасканаласці, якую людзям трэба ўсведамляць, каб становіцца карыснымі ўдзельнікамі грамадскіх працэсаў” (У. Калеснік).

Мастацкую выразнасць зборніка стварае мова, у якой няма месца выфранчанасці і мудрагелістасці. Яна — па-народнаму братняя, сакавітая: „Ты што, Любко, на мяне бочышся?” — „Коля ўзбраўся на ровар і хістка памчай-

ся па лясной сцежцы ў вёску”. „А якую цяпер кампанію яму, «кутылізаванаму» кавалеру, шукаць?...” — „Трэція суткі бубніць дождж”. „Зінка дачку ў палякі аддала”. „... пад носам вус ужо сыпаўся” і г.д. Менавіта эффект натуральнасці мовы надае кожнаму з сюжэтаў пераканальнасць.

Адны героі пастаянна канфліктуюць з маральнімі каштоўнасцямі („На сваім”, „Хата з краю”, „Адпачывайце, бабо”, „Вырадак”, „Босы Воўк і злодзеи цноты”), жыццё другіх — узор маральнай чысці і схильнасці да добра („Раман і Юля”, „Сасанна”, „Блудная дачка”).

Некаторыя з апавяданняў крануты метай старэчага дзівацтва („Аўдосіна неба”, „Смерць і Волька”, „Старэнкія”).

Прысутнічае ў творах і здаровы гумар, які цесна звязаны з душу творчую і звычайнью, сялянскую. Хоць часам смех бывае балючым, а боль — смешным: „Віктар (мнянушка сабакі — Т. Л.) выгульваў бабу Рэню зранку ды ўвечары, а то б сіднем сядзела ў хаце перад тэлевізарам або ў касцёле”. „Манька Максімча, не гаварыўшы са Сцяпаніхай гады чатыры, так красамоўна выказвалася на тэму сваіх да яе адносін: пасярэдзіне вулачкі задзерла сваю спадніцу ды выпнulaся ў яе бок голым азадкам. У адказ і Галенка бліsnula ёй сваёю касцістай дупкай у байковых доўгіх майтках з матузамі. Так і стаялі бабы пасярод дарогі ў заходзячым сонцы, сракамі да сябе, зацятымі тварамі ўгляджаючыся ў супрацьлеглыя канцы вёскі”. „...за кожным з іх (мужоў — не мужоў — Т. Л.) асталася ў Гэлькі памятка — жменя ейных зубоў...” — „Куды ёй, Соньцы, гэты грош патрэбен? То ж нават ужо помнік сабе прыжыцці паставіла на mestachkovых могілках, з партрэтам. Колькі да шчасця ёй яшчэ трэба?”

Спакушае кніга і даступнасцю матэрыялу, але далёка не кожны творца здольны так данесці чытальніку свае назіранні. За зневіні раскаванасцю творчай манеры пісьменніцы выразна бачны не толькі глыбокі эанс людскіх лёсаў, але і самавітая абаяльнасць асобы аўтара. Быццам не кніжку чытаеш, а слухаеш суразмоўцаў, якія сталі блізкімі і драгімі. Не здзіўлюся, калі людзі будуть пазнаўца сябе ў героях апавяданняў. І з удзячнасцю раскупяць увесы тыраж.

Асобна хочацца адзначыць аповед пра Газьбету Вараўку („Русалын дом”).

Як бы мімаходзь расказаўшы трагедыю герайні, аўтар вядзе нас лугавым рознатарайм у Залуку. „Свята хацелі зрабіць, паспяваць крыху — прыехалі ў Сцяпанаву хату госці з Беластока, прывезлі і самога Сцяпана. Ён вось ездзіць па зарослым агародзе, аж каляска падскаквае па здзірванелых загонах. Падыхаць старому хочацца сваім, то і прывёз яго Янусь „фіатам” на загоны”.

Да слёз кранае апісанне прыезду-приходу вяскоўцаў: „Прыўшоў Віцак з паўкіло „звычайнай” каўбасы, Гандзя Канчэўская — з бутэлькаю парэчкавага віна, прытэпала памаленьку Любі з-за хвайні з лазовым кошычкам спечаных залацістых пернікаў і слоікам бруsnічнага варэння, на старым ровары прыкаці касцісты Рыгор Новік праз плячу з мяшочкам з закусцю і бутэлькай яшчэ з Каляд, прынёс сваё магутнае цела Яська Бэзубік, перакідаючы з рукі ў руку важкую цыраваную торбу з падзёртымі ручкамі, паштарскі самаход падвёз Бяльчанак — Анелю ды Адэлю”.

Непасрэдны ўздел у свяце прыме і прырода. Зліўшыся з ёю, вясковыя людзі адчуваюць сэнс быцця і наталіяюць ім сваю душу, якая адзываецца на голас наваколля песняй. Адбываецца нейкая медытация, што ідзе ад вечнай гармоніі чалавека і прыроды, зітаванасць душ.

— От, урэшце паспяваць можам што іншае, чым па пакойніку, а то ўсё... — выцерла вусны ільнянай хустачкай Гандзя, прыўстала на калені, набрала паветра ў грудзі і зацигнула.

Прыўстаў на сухія калені Віцак, замахнуўся каўбасою ў такт.

Ад кнігі вее духоўнай чуласцю, цеплыней і трывогай. Перад чытальніком праходзіць цэлая панарама жыцця сённяшніх прыпушчанскіх вёсак — разгульнага і сцішанага, вясёлага і гаротнага, мудрага і пустога.

Творы кранаюць сэрца, а героі Міры Лукшы доўга яшчэ будуть жыць ува мне.

Упэўнена, што чытальнікі поспех кнізе забяспечаны, бо праўдзівасць, на якой трymаюцца аповеды, нясе ў сабе лекавую сілу, наталіе збалелую жаночую душу бальзамам і вяртае яе да раўнавагі (не ўсё так дрэнна ў маім жыцці ў парайнанні з іншымі).

Тамара ЛАЎРЭНЧУК, Высокое

ЛЮД, ЯКІ НЕ БАЙУСЯ ВАДЫ

У палове мінулага года выйшла друкам кнішка Ірэны Матус *Lud nadnarwiański**. Аўтарка шмат гадоў займаецца даследаваннем гісторыі і этнографіі вядомых ёй з дзяцінства мясцовасцей. Прэзентаваная праца прадстаўляе гісторыю, абраднасць і побыт жыхароў распаложаных над ракой Нарвай вёсак — ад Трасцянкі на ўсходзе да Кажан на захадзе — у першай палове XX стагоддзя. Некаторыя вёскі на разглядаемай тэрыторыі знаходзяцца нават у адлегласці пару кіламетраў ад ракі, аднак, як даказвае аўтарка, ствараюць яны адну культурную і этнографічную прастору. I. Матус расказвае пра людзей, якія былі сведкамі найбольш бурлівага перыяду ў нашай гісторыі. Дзяцінства і маладосць правялі яны ў час, калі методы працы і абраднасць не надта адрозніваліся ад тых, якія былі характэрныя для людзей XVII і XIX стагоддзя. Да чакаўшы пажылога ўзросту, сталі яны сведкамі палёту чалавека ў космас, а некаторым і пашанцавала пагаварыць з унукамі па мабільнym тэлефоне.

Праца I. Матус, хаця не мае навуковага характару, для людзей навукі з’яўляецца неабмежаванай крыйніцай ведаў. Аўтарка запісала ў ёй усё, што пачула ў сяброўскіх, спонтанных размовах з жыхарамі некалькіх вёсак. Адчуваецца, што суразмоўцы Ірэны Матус шчыра расказаў тое, што ім запамяталася з дзяцінства і маладосці. Мне, як чалавеку, які нарадзіўся і выхаваўся ў адной з вёсак у непасрэдным суседстве з прынарвянскім рэгіёнам, кнішка напамінае расказы бацькоў, сваякоў, старэйшых суседзяў. Кніжку чытаеца вельмі лёгка магчыма і таму, што расказвае яна пра свет, які яшчэ можа лічыць сваім чалавек саракагадовага ўзросту. Для дваццацігоддзя I. Матус першай паловы XX стагоддзя можа здацца далёкай і дзіўнай як сэрэднявечча.

Свет суразмоўцаў Ірэны Матус ужо не існуе. Няма нават той ракі Нарвы. Рака напамінае цяпер камп’ютэр, што каля вёскі

пухлы ўліваеца ў „вялікую” Нарву. Рудня трыццаць гадоў таму была ракой шырокай на 5-6 метраў, глыбокай на 2 метры, з чыстай водой і поўнай рыб. Такая вада ўзмацняла Нарву. Сёння Рудня звузілася да 1,5 метра, а яе забрудненія воды не дазваляюць жыць ні расліннасці, ні нават мутантнай жывёле. Некалькі такіх „рудняў” уліваеца ў Нарву, забіваючы ўсё, што вадзілася ў ёй ад тысяч гадоў. Няма таксама на Нарве тых кладак, лодак, драўляных мастоў, рыбакоў з невадамі, пра якіх піша аўтарка. Пакаленне, якое прыйшло на свет у вясмыдзесятага гады, унукі суразмоўцаў Ірэны Марус, не бачылі ўжо тае Нарвы, пра якую расказвалі дзяды, не зразумеюць яны таксама і тае вяскове абрауднасці і культуры, якую стварылі іх жывучыя згодна логіцы натуры продкі. Сучасная эпоха стварыла людзей, інтэлект якіх фарміраваўся пад уплывам кантактаў з камп’ютэрам, тэлевізарам і іншымі вынаходствамі пластмасавай цывілізацыі.

Ірэна Матус паспела пагаварыць са сведкамі гісторыі, якія найбольш камп’ютэнтна маглі расказаць пра зыходзя-

чую цывілізацыю. У ніякіх архівах няма дакументаў больш дакладна характарызуючых тую эпоху. Шкада толькі, што аўтарка, будучы гісторыкам, не напісала раздзела, якім малодшым чытальнікам і тым, не народжаным на Беласточчыне, наблізіў бы палітычныя, а таксама эканамічныя ўмовы жыцця жыхароў прынарвянскіх вёсак. Ёсьць, праўда, раздзел *Z dziejów kraju*, але змяшчаюцца ў ім свабодныя разважанні аўтаркі на тэму святых месц, бежанства і камасаціў зямлі ў трывалыя гады. Шкада таксама, што ў кнігі яны некалькі разоў паменшаны ў парайнанні да арыгіналу і таму зусім невыразныя. З’яўляюцца яны неадгучнай часткай тэксту, графічнай аздобай таго, аб чым піша аўтарка і ашчаднасць у гэтым выпадку цалкам неабгрунтаваная.

Яўген МІРАНОВІЧ

*I. Matus, *Lud nadnarwiański*. Prace Katedry Kultury Białoruskiej Uniwersytetu w Białymostku, wyd. Uniwersytet w Białymostku, Białystok 2000, ss. 192.

Епіскап Грыгорый (пасярэдзіне) прэзентуе кнігу аввы Дарафея.

У саборы спатыкаюца вернікі гайнаўскіх прыходаў.

Духоўныя настаўленні

Сустэрча гайнаўскіх вернікаў з епіскапам Бельскім Грыгорыем, якая 2 снежня 2001 года адбылася ў Свята-Троіцкім саборы ў Гайнаўцы, тычылася духоўных настаўленняў аввы Дарафея і аднайменнай кніжкі, якую нядыўна выдала на польскай мове Праваслаўнае выдавецтва „Братчык” з Гайнаўкі. Было гэта адно з чарговых спатканняў, якое арганізавалі мясцовы Інстытут праваслаўнай культуры і гурток Праваслаўнага братства св. св. Кірылы і Мяфодзія.

— На працягу вякоў святыя айцы лічылі, што са зместам кнігі аввы Дарафея, які жыў на зломе VI і VII вякоў, павінны знаёміцца вернікі і ягоныя настаўленні выкарыстоўваць ва ўласным жыцці. Раю вам, каб кніга *Авва Дарафей. Жыццё і настаўленні* была ў ваших дамах, каб вы пакрысе чытаці яе і парады прымянілі ў сваім жыцці, — сказаў уладыка Грыгорый у пачатку спаткання. — У школе вучачы нас паверыць у сябе і свае сілы. Гавораць, што мы са мі пераможам і людзі ідуць па руках і нагах іншых сапраўды перамагаюць. Аднак у праваслаўных педагогіка паводзін зусім іншая. Мы павінны лічыць сябе вельмі слабымі, якія без Бога нічога не могуць зрабіць. Трэба нам маліцца, каб Усёладарны Бог нам дапамагаў.

Спасылаючыся на кнігу, епіскап Грыгорый гаварыў, што ў духоўным жыцці не павінна быць крайнасцей, а людзі павінны навыкаць да пастаянных малітваў і павышэння сваёй духоўнасці. На пытанне ўладыкі, ці можна ў XXI стагоддзі рэалізаваць паказаны ў кнігцы аввы Дарафея ідэал, вернікі не далі адказу. Епіскап Гры-

горый заявіў, што не толькі можна, але і трэба кожнаму старащы жыць паводле парадаў аввы Дарафея. У духоўным жыцці самая важная пакорлівасць, без якой няма духоўнага росту. Пакорлівасць павінна прыпадніць чалавека да змагання, калі бачыць ён парушэнне закону Божага. Людзям, якія жывуць паводле закону Божага, пакорлівасць даеца сама сабою, а людзі непакорлівія ўсе поспехі прыпісваюць сваім здольнасцям, а не Божай дапамозе і гэта іх губіць.

Уладыка адзначыў, што ў жыцці праваслаўных людзей назіраецца праўла: чым чалавек становіцца лепшым, тым больш дрэннага павінен чакаць ад акружаочага свету, а чалавек не любіць па-сапраўднаму Бога, калі не любіць другога чалавека.

Цяжка быць пакорлівым у адносінах да іншых людзей і любіць іх, — гаварылі гайнаўяне, — калі тыя адплачваюць дрэннымі адносінамі. Епіскап Грыгорый раіў маліцца Богу за тых, якія крýдзяць і ўпэўніваў, што адносіны „ворагаў” зменяцца на добрыя. Звязтаў ён увагу, каб людзі гневаліся на дрэнных духаў, якія зводзяць людзей на грэх, а не на саміх людзей, якія з'яўляюцца ахвярамі нячыстых сіл. Пропанаваў не браць прыкладу з сабак, якія спачатку злуяюцца на палку, якой кінуў у іх чалавек, а не на чалавека.

Пасля спаткання кніжку прадаваў Марк Якімюк, настаўнік закону Божага ў Гайнаўскім белліцэ, які ўзначальвае Праваслаўнае выдавецтва „Братчык”.

Аляксей МАРОЗ
Фота аўтара

Праваслаўная царква і сучасныя маральнія праблемы

17 снежня 2001 года ў Цэнтры праваслаўнай культуры адбылося спатканне вернікаў з Белаціцка-Гданьскім епіскапам Іакавам, які прачытаў даклад на тэму „Праваслаўная царква і сучасныя маральнія праблемы”. Праблемы сучаснага жыцця — эфект хуткага развіцця медыцыны, тэхнікі і змены светапогляду. Складаюць яны тэмы табу, абыкнавенна не гаворыці і абыходзім бокам, аднак Праваслаўная царква дае адказ амаль на ўсе нашы пытанні. Першай праблемай было палацавое жыццё да царкоўнага шлюбу, якое Праваслаўная царква лічыць незаконным і трактуе як распусту. Падобна трактуюцца сужонствы між членамі сям’і — забароненыя, або яны да чацвёртага пакалення, таксама

хросныя бацькі не могуць жаніцца з дзяцьмі, якіх яны хрысцілі, а сужонства спыняе толькі смерць. Аднак у Праваслаўнай царкве існуе магчымасць парваць сужонства — называецца гэта здыманнем бласлаўлення. Прывчыны, якія дазваляюць на гэта: навернасць і паступленне аднаго з іх у другі шлюб без парвання папярэдняга, змена веравызнання, ненатуральныя схільнасці (гомасексуалізм, лесбіянства), насліле, палацавое сужыццё з іншымі членамі сям’і, СНІД, алкагалізм, наркаманія, аборты без згоды мужа.

Наступным пытаннем, якое закраналася ў дакладзе, быў гомасексуалізм. Становіцца ён сур’ёзной праблемай, бо пачынае ў штораз большай ступені да-

Яшчэ ў мінульым годзе іерэй Андрэй Буслоўскі выступіў у Свята-Троіцкім саборы ў Гайнаўцы перад моладзю, а пасля і дарослымі вернікамі з дакладам пра самагубства і ёўтаназію. У адной з сустэрч удзельнічалі пратаіерэй Славамір Хвойка, дырэктар Інстытута праваслаўнай культуры ў Гайнаўцы і апякун гуртка Праваслаўнага брацтва, якія былі арганізатарамі спаткання.

— Самагубства — гэта выступленне супраць Бога, як даўцы жыцця, — адзначыў пратаіерэй Славамір Хвойка. — Жыццё на Зямлі гэта адна рысачка, у параўнанні з вечным жыццём душы. Чалавек павінен прыці сябе на Зямлі, каб падрыхтавацца да спаткання з Богам. Праходзіць яго з хваробамі і цярпеннем, а Гасподзь пасылае смерць у такія хвіліны, калі чалавек знаходзіцца найбліжэй Бога.

Іерэй Андрэй Буслоўскі гаварыў, што самагубцамі найчасцей з'яўляюцца людзі, якія захварэлі на невылечныя хваробы, якія стравілі маёнтак, якіх пазбавілі волі, якія перажылі няўдалае кахранне і людзі, якія апнуліся ў складаных эканамічных умовах, а дапамагаюць ім алкаголь і наркотыкі.

— На самазабойства найчасцей ражаюцца людзі прывязаныя да матэрыяльнага свету, якія стравілі веру ў Бога, — сказаў айцец Андрэй Буслоўскі. — З такімі асобамі трэба многа размаўляць і прывесці іх да споведі, каб адагнаць нядобрыя думкі, якія наводзяць дэманы.

Толькі 25% самагубцаў — гэта псіхічнахворыя людзі, а больш за 50% — людзі, свядомыя свайго ражэння. Будучы

самагубец часта гаворыць аб смерці, перастае звяртаць увагу на свой выгляд і не цікавіцца прафесійнымі справамі.

— Пахаванні самагубцаў адбываюцца ў царкве толькі тады, калі лекар пашвердзіць, што самагубца пакутаваў ад псіхічнай хваробы. Пахаванні з унісеннем цела толькі ў прытвор царквы і з кароткімі малітвамі адбываюцца за згодай епіскапа. У іншых выпадках цела самагубцы адразу з дому вязуць на могілкі, — сказаў айцец Андрэй.

У Польшчы на 100 тысяч чалавек на самагубства ў 2000 годзе рашыліся 12 асоб, у 2001 годзе ўжо 14 чалавек, а на свеце кожны дзень накладае на сябе рукі калі тысячы асоб, прычым у гэтым ліку ў 3,5 раза больш мужчын чым жанчын. Адмоўна да самагубцаў ставіліся ў мінульым розныя веравызнанні, а ў старажытнай Грэцыі самагубцам адсякалі правую руку і закопвалі їх за агароджай могілак.

— Ёўтаназія гэта форма самагубства, якое ў некаторых краінах — Беларусі — называюць гуманітарнай смерцю. Яна парушае Божы закон, — гаварыў а. Андрэй Буслоўскі.

Іерэй Славамір Хвойка звярнуў увагу, што на самагубцаў маюць уплыў дэманы і асяроддзе. Толькі Бог ведае, у якой ступені віноўны за свае паводзіны самагубца і толькі Гасподзь можа яго спрэядліваць асуздзіць. У царкве не моляцца за самазабойцаў, але ёсць спецыяльныя малітвы за самагубцаў, паводле якіх могуць маліцца іх сямейнікі і прасіць Бога аб памілаванні душ самагубцаў.

Аляксей МАРОЗ
Фота аўтара

тычицца нашага грамадства. Некаторыя заходнія краіны ўзаконілі гэта і нават дали гомасексуальным парам магчымасць усынаўляць дзяцей. Наша Царква ражае проціўляюцца гэтаму. Падобна Царква ставіцца да змены полу. Гэта, як сказаў епіскап Іакаў — крыж, які трэба не сціці, душэўная хварoba, якую трэба лячыць малітвай, бо гэта бунт, скіраваны проці Богу. Аборты, супрацьзачатковыя сродкі забаронены Царквой, бо забіваюць пачатак існавання — эмбрыён.

На тэму палацавых зносін у сужонстве існуюць два погляды. Першы гаворыць, што сужыццё павінна служыць прадаўжэнню жыцця, а другі, за якім стаіць апостал Павел, лічыць, што сужыццё павінна быць частым, каб прадухіліць распусту, якую з'яўляеца грэхам. Барацьба з бясплоднасцю гэта чарговая праблема. Часам бясплоднасць трэба трактуваць як божую волю. Царква дазваляе тэрапеўтычныя і хірургічныя методы лячэння бясплоднасці, аднак супрацьста-

віца аплодненню ў прабірцы, таму што аплодніяцца некалькі клетак, у выніку чаго паўстае некалькі эмбрыёнаў, з якіх толькі адзін будзе выкарыстаны, а астатнія проста выкідаюцца.

Транспланталогія — гэта наступная праблема, закранутая ў ходзе спаткання. Усе органы можна перасаджваць, толькі праблематычнай з'яўляюцца справа сэрца, бо з ім вяжуцца духовыя справы ўміраючага чалавека.

А ёўтаназія і кланіраванне гэта тэмы, якія ў сучасным свеце набываюць важнасць, аднак Царква выказвае ім ражучы супраціў.

Людзі жывуць цяпер будучым днём, не звяртаючы ўвагі на ролю Царквы. Многія не дураць сабе галаву тым, ці іх учынкі грэшныя, ці пайўльываюць яны на забуйленне душы. Здароўе, сямейнае щасце, дабрабыт з'яўляюцца найважнейшымі і чалавек хоча дасягнуць гэта нават цаной парвання сувязей з Царквой.

Паўліна ШАФРАН

Юбіляры. На першым плане: Яўгенія і Мікалай Мураўскія з Орлі.

Войт Ян Добаш вінише Яўгенію Мураўскую.

Дзякуем вам, юбіляры!

„50 гадоў таму вы сказаі сабе «так» і тое слова стрымалі да сёння. Гэтыя медалі няхай будуць падзякай вам за тое жыццё, за той труд, за тое ўсё, што вы зрабілі для сваіх дзетак і нашай гміны”, — сказаў войт Орлі Ян Добаш 19 снежня 2001 года ў ЗАГСе, вітаючы 14 шлюбных пар з Арлянскай гміны.

Урачыстасць прысвяення медалёў 50-годдзя з дня шлюбу пачалася набажэнствам у арлянскай царкве. Затым юбіляры і іх сем'і спаткаліся з уладамі гміны і кірауніком ЗАГСа Лідзіяй Кубаеўскай у Гміннай управе. Былі слёзы ад радасці, букеты кветак, шампанскэе і мастанка частка, якая была — трэба

адзначыць — беларускамоўная. Падрыхтавалі яе мясцовыя вучні пад кірункам настаўніць беларускай мовы Яўгениі Тхарэўской (VI кл.) і Марыі Тамчук (II і III „б” класы). Шасцікласнікі прадставілі абрадную сцэнку з ручнікамі. У час спектакля ёцька Васіліха расказала аб прызначэнні ручнікоў. І так юбіляры і гості, сабраныя ў канферэнц-зале, успомнілі, а малодшыя даведаліся, што ручнікі калісьці выкарыстоўваліся ў якасці калыскі, іншымі правівалі дзяцей, а яшчэ іншымі хлебам ды соллю сустракалі гасцей, у tym ліку свата. Затым гімназісты паказалі сцэнку п.з. „Як маладая ад'яджала да шлюбу”.

Пачалася яна песнямі і вясельным маршам. Маладуха ў вэлюме на канец пакланілася сям'і і падзякавала за выхаванне бацькам.

Юбіляраў павіншавалі таксама „Прымакі” з Гарадка, бо так атрымалася, што яны — унукі адной пары юбіляраў. Юрка Астапчук сказаў так: „Шаноўныя юбіляры, дзякуючы вам мы можам браць з вас прыклад і жыць толькі лепш, разам, у згодзе, у любові. Дзякуем вам за гэта шчыра. Mae дзедка і бабуля — Міхал і Ніна Троцы з Рудутаў. Выказываем ім самыя шчырыя віншаванні, жадаем шчасця, здароўя, шмат грошай дзеля падтрымкі ўнукай”. У зале раздаліся воплескі, а Ніна Троц адказала: „Дзякуй, дарагое дзіця, каб ты дачакаў нашых гадоў і яшчэ каб іграў...”

Далей „Прымакі” з падтрымкай заплы праспявалі і зігралі цудоўныя калядкі. Мерапрыемства ўдастоілі дзеци і ўнукі юбіляраў, а сярод іх айцец Мікалай Астапчук з Гарадка.

50 гадоў у згодзе пражылі: Кацярына і Міхал Галушаўскія, Яўгения і Мікалай Мураўскія, Яўгения і Ян Пасечнікі з Орлі, Вольга і Афанасій Орды ды Яўгения і Васіль Рыбакі з Міклашоў, Анастасія і Міхал Бабулевічы са Спічкоў, Анна і Васіль Троцы ды Ніна і Міхал Троцы з Рудутаў, Лідзія і Пятро Крукі са Шчытотоў-Дзенцялова, Марыя і Ян Крукі ды Вольга і Мікалай Марозы з Тапчыкалаў, Антаніна і Пётр Мухі з Пашкоўшчыны, Ніна і Уладзімір Карбоўскія ды Анна і Пётр Кулачэўскія з Чахоў-Забалотных.

Міхал Мінцэвіч
Фота аўтара

Пры саветах і немцах

Успаміны Рыгора НАСКОВІЧА, народжанага ў 1926 годзе ў Кляшчэлях.

Рускія ўвайшлі ў Кляшчэлі ў 1939 г. без перашкоды, размісціліся па кватэрах. Штодзень ездзілі ў Кузаву будаваць ваенны гарадок. Карысталіся адзінным аўтамабілем, які прыводзіўся ў рух паравым рухавіком. Як дроў не стала, дык і аўтамабіль „глох” на месцы. У гарадку штодзень на паветры кінасансы ладзілі. Найчасцей дэмантравалі фільмы аб каҳанні і ваенныя. Прымушалі ездзіць у Белавежскую пушчу на „загатоўку леса”. Норма на аднаго — сорак кубаметраў. Ссякалі дрэвы ўручную. Пазней пасылалі будаваць доты на Бугу. Вербавалі на пабудову Беламорканала, але, калі ахвотных не стала, дык паводле спіска назначалі, а падазроных проста ссылалі. Тыя, што сышчыкамі рускіх сталі, усялякую брахню выдуноўвалі. Памятаю, як такі прыйшоў да бацькі і кажа: „Як вепручка дасі, дык на ссылку не паедзеш, а як адмовішся, сам ведаеш, што цябе чакае...”

Пры саветах школа працавала ў даўнейшым будынку. Рыбакова была ды-

рэктарам, вучылі — Анна Манаэхайна, Валянціна Іосіфаўна, Вольга Калішэвіч (родам з Кляшчэляў), Данат Максімчук і Эдуард Зямлянскі. Апошні навучаў немецкай мове. Заняткі вяліся на рускай мове. Беларускай мове вучыў Сяргей Сегень, а стары Евец вучыў спеваў. Нервовы быў і аднаму вучню смык на галаве паламаў. На ўроках многа гаварылі аб палітыцы і перамозе бальшавікоў.

Шлюбы ў загсе рэгістравалі, бо царкоўныя лічыліся незаконнымі. Святарам забараравалі з хрэсным ходам хадзіць. Запамяталася мне здарэнне з 1939 года. Пасві ѹ кароў на пашы. Непадалёк апусціўся самалёт-біплан, з якога выйшлі троє мужчын. Прыехалі паліцэйскія. Незнамцы спыталіся, дзе яны знаходзяцца, а затым папрасілі бацьку, які не падалёк на полі быў, завесіц іх пад аллеглу за тры кілатрэты цагельню. Пяцінаццаць злотых за гэта далі. Лётчык на польскай мове гаварыў. У мястэчку гаварылі, што гэта немецкія шпіёны былі.

У 1941 годзе немцы з-за Буга наступалі. Абстралялі ваенны гарадок у Кузаве і чыгуначную станцыю ў Чаромсе.

Па Кляшчэлях некалькі шрапнеляў пусцілі. Калі нямецкія самалёты пачалі скідаць бомбы, дык рускія афішэры тлумачылі салдатам, што гэта манеўры. Рэжым пры немцах быў строгі. Пры змроку жандары казалі вокны зачымняць, рускіх баяліся. За парадкам яны назіралі, лодыраў заганялі да працы. У каго вуліца непадмеценая была, дык жандар стукаў у акно і на „арбайт” казаў ісці.

У Кляшчэлях стаяла дзесятая рота, якую, у асноўным, складалі ўласаўцы і пажылыя салдаты. Ахойвалі яны чыгунку. Вартайнікамі былі мясцовыя. Іх жандары кантролівалі. Кожны сто метраў быў пастарунак. Працаўнікам мясцовай адміністрацыі выдавалі талоны на мыла і мяса. Гаспадарам па кусочку мыла Лангэ са сваёй крамы выдаваў. Немцам трэба было пастаўляць назначаную норму малака і мёду. Калі заколеш вепручка, дык другога для іх трэба было здаць. У нямецкім магістрате правацалі камісар, сакратар і аграном.

У 1942 годзе немцы арганізувалі жыдоўскае гета. Тэртыторыю абрарадзілі двухметровым парканам. Калі дом хрысціяніна апынуўся на тэртыторыі гета, дык яго перасялялі ў забудову жыда ў мястэчку, а гэтага — на месца перасяленца. Варту трymалі кругласутач-

на. Вартайнікі кожныя дзве гадзіны змяняліся. Зняволеных яўрэяў трymалі ў геце да года часу. Немцы загадалі ўсім здаць золата і долары.

Штодзень пасылалі іх у Чаромху на станцыю на работу. Чацвёркамі ў калоне ішлі пешшу. Затым цягніком ехалі. На чыгунцы працавалі пры пабудове складу і абаронай чыгуначнай пущі.

Яўрэяў з Нурца і Мілейчыч сагналі ў Кляшчэлі. Усіх пагрузілі ў вагоны і павезлі. Калі гэта было дакладна і куды іх павезлі, гэтага па сённяшні дзень не ведаю.

Пры немцах ававязковай была камендантская гадзіна — ад змроку ад світання. Каго злапалі жандары на вуліцы ў гэты час, дык на шарварак казалі ісці і застаўлялі збіраць каменне. Маглі ў арышт пасадзіць.

У 1944 годзе, у час адступлення немцаў, „тыгры” пад Кляшчэлі з напрамку Чаромхі і Босьцькаў падышлі. Прывялі рускія самалёты і пачалі баміць танкі, а гэтыя пачалі абстрэльваць Кляшчэлі. Узнік пажар. Шмат будынкаў згарэла. Двух мясцовых сялян — Грышку Цыбуліна і Мікалая Насковіча немцы ўзялі ў заложнікі. Пасля некалькіх месяцяў заложнікі вярнуліся дамоў.

Запісай Уладзімір Сідарук

ваць сваіх дзетак. Доўга не цешыўся жыццём, памёр ад гáры.

Гаспадарку ды дзетак пачала даглядаць маці. Але, вядома, як гаспадарка без гаспадара, так і дзеткі без бацькі, закончыўшы пачатковую школу не пайшлі далей вучыцца. Не было за што ды не слухалі яны маці. Спачатку пілі пераважна танны рускі спрт, а потым *сіяўковую* *Марусю*, значыць, дэнатурат. Сястра Сцяпаныя выйшла замуж, нарадзіла трое дзетак, але таксама, як бацька, распіліася. Усе браты пажаніліся, мелі свае сем'і, і, здаецца, усё было добра. Але ад гарэлкі

паўміralі маладымі, да 35 года жыцця.

Сцяпан таксама абзявёўся сям'ёй. Нарадзіліся дзеци. Дачка Марысіка вельмі таленавітая ды прыгожая была, добра вучылася. Цяпер працуе прадаўшчыцай у горадзе. Сыну, Пятру, паshanцавала. Добра вучыўся і закончыў вышэйшую адукацыю. Цяпер працуе ў горадзе на адказнай пасадзе і яго ўсе шануюць. Сцяпан, аднак, не цікавіўся сям'ёй і жонка яго пакінула. Не меў выхаду Сцяпан, вярнуўся да маці ў вёску. Да працы ён не спяшаўся, шукаў толькі каб дзе-небудзь выпіць, каб каго ашукаць, вышыгнуць гро-

Гáра — гора

Сцяпан нарадзіўся ў беднай сялянскай сям'і. Меў чатырох братоў і сястру. Ягоны бацька любіў грамадскую працу, быў членам ПАРП. Працаўнік быў у фінансавай установе, у страхоўчай кантролі, быў дарожным майстрам. Аднак з-за прамірнага спажывання гарэлкі нідзе задоўга ён не мог утрымліваць на працы. Так распіліся, што перастаў даглядаць сваю невялікую чатырохектарную гаспадарку ды выхоў-

шы. Нават ягоная маці заўсёды насіла кашалёк пры сабе, пільнавала грошей.

Залёг Сцяпан у ложак, але не перастаў піць. Крычаў, абражаяў, і маці вымушшана была купляць дэнатурат, разводзіць яго з вадою і даваць Сцяпану 100 грамаў у суткі. Тады ён спакойна ляжаў і чакаў канца. Не прыходзілі наведаць Сцяпана ні жонка, ні дачка. Не прыйшлі яны нават тады, калі памёр. Паходзіла Сцяпана восьмідзесяцігадовая матуля. Засталася яна адна, пахаваўшы мужа ды трох сыноў, якіх паваліла гарэлка.

Мікалай Лук'янюк

Вер – не вер

Дарагі Астроне, прысніуся мне сон, які мяне непакоіць. Мне 63 гады, мае бацькі ўжо памерлі. А я быццам бы маю атрымаць вялікі, прыгожы дом, ды мушу яго ўзяць з бацькамі. Мне трэба знайсці іх, каб штосьці з імі разам падпісаць.

Пасля бачу вясёлку над светам. Усе людзі цешацца, танцуецца, а я не хачу танцаваць у натоўпе.

Прыязджае паліцыя, шукаюць чамусьці майго бацьку, быццам бы гэта ён ка-
госыці забіў.

ЗІНА

Астрон! Сніуся мне мой рот, але зубы быццам іншыя. Асобна ад іх у ніжній скі-
віцы крываю, вялікая „шасцёрка”, зусім карычнева-чорная (хочу яна цэлая). Я па-
чала пазногцямі здымамаць з яе той колер,
быццам лупінкі, як з арахідавага арэха
яны адлупіліваліся, а пад сподам — снеж-
на-белы, хароши зуб паказаўся. Я яго поўнасцю з таго лупіння аддзерла. Здаецца,
сон не прадвяшчае кепскага?

Зіна! Твой сон цікавы, хаця сніуся ён
табе нядоўга. Несумненна, прадвяшчае ён
некія клапатлівія справы, звязаныя
з прыбыткам, спадчынай, якую ты мела
быццам атрымаць.

Дык як жа гэты сон можа прадвяшчаць
кепскае?!

АСТРОН

Героі не хваляцца

Адгалоскі

„Вельмі шкада, што нашы людзі не ці-
няць сваіх герояў, не шануюць сваёй род-
най мовы, а таксама амаль варожа адно-
сяцца да сваіх родных „Нівы” і „Часопі-
са” — так пачынаеца допіс Мікалая Панфілюка („Ніва” № 51 ад 23.12.2001 г.). Далей М. Панфілюк піша: „Хаця я не-
як выконваю свой авабязнак (...) аднак ка-
лі мяне не стане на пошце (...) дык мяне
ніхто не заступіць, бо (...) не знойдзеца
такі дурань як Панфілюк, што цэлым сэр-
цам і душою адданы родным „Ніве” і „Часопісу”.

Паважаны спадар Панфілюк, няма лю-
дзей незаменных. Адыдзем мы, маладое
пакаленне нас заступіць.

Фактам бяспрэчным з’яўляецца тое,
што Вы знаходзіцесь ў аванградзе (як
пісьманосец і карэспандэнт) распаў-
сюджувальнікаў „Нівы”. Вядома мне гэ-
та, паколькі разам ставілі мы першыя
крокі на старонках тыднёвіка ў пачатку
яго існавання. Хвала Вам за тое! I так
быць павінна! Каля называе сябе бела-
русы, дык трэба апраўдаць гэта і шана-

ваць сваю тоеснасць, як і родную мову.
Але, па маёй думцы, крыва да людзей
за тое, што не ціняць Вас як героя, неар-
гументаваная. Па-першы: людзі самі
ацэнваюць, каго называць героям (па яго-
ных учынках, разумеецца). Па-другое, ге-
роі самі не хваляцца, застаюцца ў цянь-
ку, непрыкметнымі. Сціласць — гэта іх
рыса характару! Наконт карэспандэнц-
кай дзейнасці ў мяне іншы погляд. Піша-
це, што ў 97% Вашы допісы ідуць у рэ-
дакцыінае смецце. Каля гэта праўда, дык
варта задумаша, у чым прычына. Я з’яў-
ляюся такім жа карэспандэнтам і шмат пі-
шу, аднак я не прыкметні, каб допісы іш-
лі ў смецце. Гартавуць свае архіўныя ма-
тэрыялы, натрапіў я на верш Міхася Кра-
соўскага (Дзядзькі Кваса), які ў „Парна-
сіку” ад 5 сакавіка 1978 года змясціў верш
прысвечаны карэспандэнтам „Нівы”.
Загляніце да яго, каля ласка. Там усё
трапна напісаны. Прыпамінаюцца мне
таксама слова М. Лук’янюка з верша
прысвечанага карэспандэнтам: „Усім
трэба знаці, што, каля і дзе пісаці”.

Уладзімір СІДАРУК

Нараўчанская гміна пацярпелым ад паводкі

У мінулым, 2001 годзе, ад паводкі
найболыш пацярпелі жыхары паўднёва-
ўсходняй Польшчы. З дапамогай ім
прышлі, між іншым, жыхары Нараў-
чанская гміны. Яны сабралі і передалі
збожжа, вонратку, пасцель і пледы,
а таксама грошы. Зборку дараў вялі
сoltысы. Асабліва ангажыраваліся сол-
тысы Мікалашэва, Альхоўкі, Старога
Ляўкова, Лешкуў, Леснай, Міхнаўкі,
Гарадзіска, Масева і Заблотчыны.

Дары пацярпелым ад паводкі збра-
лі ў цэрквях у Нараўцы, Старым Ляў-
кове і Семяноўцы ды ў касцёле ў Нараў-
цы. I так жыхары Нараўчанская гміны
ахвяравалі 3 600 злотых.

Раённае праўленне Польскага саюза
пенсіянераў і інвалідаў у Нараўцы саб-
ралі грошы ад сваіх членоў падара-
вала вучням Пачатковай школы № 3 у
Астроўцы-Свентакшыскім.

(яц)

Niwa

ТЫДНЕВІК
БЕЛАРУСАЙ
У ПОЛЬШЧЫ

Выдавец: Праграмная рада тыднёвіка
„Ніва”.

Старшыня: Яўген Мірановіч.

Адрас рэдакцыі: 15-959 Бяласток 2,
ul. Zamenhofa 27, skr. poczt. 149.

Тэл./факс: (0 10xx 85) 743 50 22.

Internet: http://republika.pl/niva_bielastok/
E-mail: niva_bielastok@poczta.onet.pl

альбо: niva_bielastok@skrzynka.pl

Zrealizowano przy pomocy finansowej Mi-
nisterrstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego.
Галоўны рэдактар: Віталь Луба.
Сакратар рэдакцыі: Аляксандар Макс-
мюк.
Рэдактар „Зоркі”: Ганна Кандрацюк-
Свярбурская.
Публіцысты: Мікола Ваўранюк, Аляксан-
дар Вярбіцкі, Ганна Кандрацюк-Свя-
рбурская, Міраслава Лукша, Аляксей
Мароз, Ада Чачуга, Паўліна Шаффан.
Канцылярыя: Галіна Рамашка.

Камп’ютэрны набор: Яўгенія Палоцкая,
Марыя Федарук.
Друкарня: „Orthodruk”, ul. Składowa 9,
Białystok.
Tekstów nie zamówionych redakcja nie zwa-
ra. Zastrzega sobie również prawo skracania
i opracowania redakcyjnego tekstu nie za-
mówionych. Za treść ogłoszeń redakcja nie
ponosi odpowiedzialności.
Prenumerata: 1. Termin wpłaty na prenume-
ratę na II kwartał 2002 r. upływa 5 marca
2002 r. Wpłaty przyjmują urzędy pocztowe

na terenie woj. podlaskiego i oddziały
„Ruch” na terenie całego kraju.

2. Cena prenumeraty na II kwartał 2002 r.
wynosi 26,00 zł.

3. Cena kwartalnej prenumeraty z wysy-
ką za granicę pocztą zwykłą — 84,00; pocztą
lotniczą Europa — 96,00; Ameryka Płn., Pld.,
Środk., Afryka, Azja, Australia — 120,00.
Wpłaty przyjmuje „RUCH” S.A. Oddział Kra-
jowy Dystrybucji Prasy, ul. Towarowa 28,
00-958 Warszawa. Nr konta PBK S.A. XIII Od-
dział Warszawa 11101053-16551-2700-1-67.

4. Prenumeratę można zamówić w redak-
cji. Cena 1 egz. wraz z wysyłką w kraju wy-
nosi 3,30 zł, a kwartalnie — 42,90 zł; z wy-
syłką za granicę pocztą zwykłą — 4,60

(kwartalnie — 59,80), pocztą lotniczą: Eu-
ropa — 5,20 (67,60), Ameryka Płn., Afryka
— 5,80 (75,40), Ameryka Płd., Środk., Az-
ja — 6,40 (83,20), Australia — 8,20
(106,60). Wpłaty przyjmuje Rada Progra-
mowa Tygodnika „Niwa”, Bialystok,
ul. Zamenhofa 27, nr konta PBK S.A., I Od-
dział Białystok, 11101154-401150015504.

У зімовым садзе

У мінулым сезоне яблык былі рагы-
тэтам. Было іх зусім мала па прычыне
чэрвеніцкіх замаразкаў. Цяперашні сезо-
н быў багаты ў фрукты. Нават і ця-
пер не ў адным садзе засталіся на дре-
вах несарваныя яблыкі.

Яблыкі ў скupцы танныя, але ў кра-
мах яны ўжо дарагі і многім людзям не
хапае грошай, каб купіць і з’есці хаця б
адзін-два яблыкі ўдзень. Другая цікавая
справа гэта тое, што ў крамах танней-
шымі за яблыкі з’яўляюцца апельсіны.
Калісці апельсіны лічыліся рагытэтам
і дзеці атрымоўвалі іх у якасці навагод-
ніх падарункаў. Сёння людзі купляюць
апельсіны або мандарыны кілаграмамі
і то часцей і ахвотней чым яблыкі. Пры-
тым трэба ведаць, што гэтыя фрукты
трэба давесці аж з Афрыкі.

Міхал Мінцэвіч
Фота аўтара

Добры ўраджай

Ярае збожжа вельмі добра ўрадзіла,
азімае — слабей. Каб прадаць жыта,
трэба было дзве ночы прастаяць каля
Бельска. Далі па 380 злотых за тону.
Пшаніца дробная была, то прыватна
прадаваў у Новаберазове. Рэнтабель-
насць расліннай прадукцыі аказалася
слабай з-за высокіх коштаў вытворчас-
ці. З чатырнаццаці гектараў трэба аблі-
сяць буду. Мы прывыклі працаваць
у сельскай гаспадарцы і цяжка яе кі-
нуць. Хто мае пенсію, той дакладае з яе
да жыцця. Я і сам дарабляю, дамы стаў-
ляю. А ў каго дзеці вучнацца, то ўвогуле
цяжка, — кажа Рыгор Якімок з Чыжоў.

У мінулым годзе земляробы Гайнай-
скага павета сабралі ў два разы больш
ярага збожжа, чым у 2000 годзе, але ўрад-
жай азімага збожжа быў толькі крыху
вышайшы за плён 2000 года. Два гады
тому была засуха, а год тому ў некалькіх
гмінах град паласамі знішчыў пасе-
вы, але гэта не паўплывала рашуча на
паніжэнне сярэдняга плёну ў павеце.

— Мінулагодні ўраджай можна лі-
чыць добрым. Град толькі ў Нараўчан-
ской гміне панізује сярэдні ўраджай
збожжа на 1-2 цэнтнёры з гектара.
Плён у нашым павеце ў вялікай ступе-
ні залежыць ад якасці глебы. Самыя

добрыя глебы ў Гайнайскай, Чыжоў-
скай і Нарваўскай гмінах. Да дзвеяно-
стых гадоў людзі сеялі рознае збожжа,
але калі рэзка памяняліся цэны на збож-
жа і самай дарагой стала пшаніца, на
добрыйх глебах сталі яе сеяць найбольш,
— кажа Рышард Вось, працаўнік Сель-
скагаспадарчага дарадчага калектыву
у Гайнайцы.

У Гайнайскім павеце каля 80% пасяյ-
ной плошчы займала збожжа, 10% —
бульба, 1,5% — кукуруза і па 0,5% —
цукровыя буракі і рапс. Пшаніца самы
вялікі плён дала ў Гайнайскай і Чыжоў-
скай гмінах (29-30 цэнтнераў з гектара),
а самы нізкі ў Дубіцкай (24 цэнтнераў
з гектара). Жыта дало невялікі ўраджай,
20-22 цэнтнераў.

Рэнтабельнасць сельскай прадукцыі
меншае з кожным годам, нават у вялі-
кіх гаспадарках. Хутка даражыць уг-
наенні, сродкі аховы і насенне, а цэны
на збожжа мала памяняліся. Адзіны
способ павышэння прыбытковасці —
якасць прадукцыі. У гэтым годзе мно-
га асоб карысталася якасным насеннем.
Тыя гаспадары, якія мелі якаснае збож-
жа, не мелі клопатаў з яго збытом і ат-
рымлівалі намнога лепшую цану.

Аляксей МАРОЗ

Новыя гасцініцы ў Белавежы

У студзені 2002 года ў Белавежы зда-
лі ў карыстанне дзве новыя гасцініцы
„Сапліцова” і „Белавежская”. Першы
турыстычны комплекс складаецца з гасцініцы
ў стылі шляхецкага дома на 115 месц ды рэстарана-карчмы з дахам
крытым... трыснягом.

Другі комплекс — „Белавежскі” пра-
панаўвае 64 двухмесцныя камфартабель-
ныя спальныя пакойчыкі ды апартамен-
т. Ёсьць тут таксама тэрраса з відам
на шырокі краявід малюнічай даліны
Нараўкі. У гэтым зацішнім прыстан-
нішчы знаходзяцца рэстаран, начны
клуб, турэцкая лазня, салярый, зала для

масажу. Летам наведвальнікам будуть
прапанаваць спартыўныя пляцоўкі, за-
бабільную пляцоўку для дзяцей, язду
верхам на кані. Цэны за начлегі і ежу
будуть не надта высокія, каб заахвоціць
турыстаў да наведвання гэтай прыго-
жай пушчанскай мясцовасці.

Варта дадаць, што ў Белавежы туры-
стаў чакае, між іншым, пансіён „Уні-
кум” (у цэнтры мясцовасці) ды шмат аг-
ратурысцкіх кватэр. У летні сезон у Бе-
лавежы будзе каля 500 начлежных месц.
З усімі турыстычнымі прапановамі
можна пазнаёміцца на старонцы ў Ін-
тэрнэце.

(яц)

Нука

<http://www.anekdotov.net/>

Народ

Найчасцей слова *народ* выкарыстоўваеца палітыкамі супрацьлеглых поглядаў, прычым кожны з іх шчыра верыць у сваё права спасылаца на *народ* як на крыніцу ўласнае рациі. У Менску выдаюца „*Народная Газета*” і „*Народная Воля*” — з паліярна супрацьлеглым разуменнем таго, што азначае гэтае паняцце.

Можа, *народ* — проста сынонім насељніцтва, якое Быкаў аднойчы называў словам *людзтва* — з усімі ягонымі праўеднікамі і нягоднікамі, незалежнікамі і інтэграторамі? Калі мы пагаджаемся з гэтым, то мусім прызнаць і тое, што „воля *народу*” можа быць вызначаная як сярэдняе арытмэтычнае. Але з гэтага непазыбежна вынікае, што *народ* можа памыляцца.

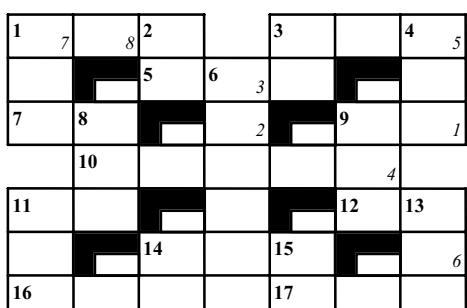
Другі падыход — разумець пад *народам* ту ю частку насељніцтва, якая актыўна імкнецца да пераменаў. Пад

пераменамі звычайна маюцца на ўвaze незалежнасць, дэмакратыя і рынкавыя рэформы. Менавіта такая трактоўка была пакладзеная ў назыву *Народнага Фронту ягонымі* стваральнікамі.

Доўгі час слова *народ* спалучалася з азначэннем „савецкі” — і надаваліся яму самыя станоўчыя якасці. А вось Багдановіч на пачатку стагодзідзя прамовіў: *Народ, Беларускі Народ! Ты цёмны, сляпы, быццам кром...* Паэты не атаясмівалі *народу* і Беларусі. У „*Малітве*” Арсеньевай: *Зрабі свободнай, зрабі шчаслівай краіну нашу і наш народ!* Нават граматычная форма звароту выяўляе першынство краіны („магутнай”, „шчаслівай”), і толькі потым дадаеца — *народ*.

Надыдзе нарэшце час, калі і дэмакратыя, і незалежнасць з мэтай пераўтворацца ўва ўмовы існаванья. Магчыма, тады паняццы *народ* і „Беларусь” будуть для нас непарыўныя... Сяргей Навумчык (Паводле часопіса «*ARCHE*», 7/2000)

Двухлітарная крыжаванка

Гарызантальна: 1. колькасць дроў, якую можна ахапіць і панесці, 3. зімовае пасцельнае пакрываля, 5. заліў у Японіі, заходні сусед Такійскага заливі, 7. перамяшчэнне на нагах, 9. горад на заходзе Румыніі, 10. установка для трэніроўкі лётчыкаў, 11. Имануіл, кёнігсбергскі філософ (1724-1804), 12. польскі горад на Нысе-Клодзкай, 14. сіняя прастора, 16. яма для пахавання памерлых, 17. валакністы, вогнетрывалы мінерал.

Вертыкальна: 1. палярны дэльфін, 2. туша забітых жывёл, 3. расійская аўтаномная рэспубліка з Сыктывкарам, 4. нязгода, раздор, 6. пустаслоўны сход, 8. перадпрафесарскае вучоне званне,

9. музычныя інструменты з трубамі і мяхамі (мн. лік), 11. усходнесібірская пакутніцкая рака, 13. насалоджваеща прычыненнем фізічнага болю другой асобе, 14. велічыня механічнага ўздзення на аб'ект, 15. паўночная калона Саламонавага храма (2 Пар. 3:17). (Ш)

Рашэнне крыжаванкі складуць літары з пазначаных курсівам палёў. Сярод чытачоў, якія на працягу месяца дашлюць у рэдакцыю правільнія рашэнні, будуць разыграныя кніжныя ўзнагароды.

Адказ на крыжаванку з 48 нумара

Гарызантальна: штык, басяк, агурок, фарс, Веліж, Ашкерц, базіліка, тавар, Кампінас, купарвас, накат, скалаз, мастак, расол, Іона, клопат, Вітка, алея.

Вертыкальна: пацеха, слябіа, травінка, Касай, ручка, кобра, жарарака, шкіпінар, тант, Вапа, юнак, асот, асваенне, азалія, Арочка, рапаяль, ступа, Акіта.

Рашэнне: *Ганчар у чарапку есці варыць.*

Кніжныя ўзнагароды высылаем Аляксандру Дабчынскаму з Беластока і Каціміру Радошку са Свебадзіцай.

Здароўечка!

Адзін мой знаёмы — знаёмы ўсіх. Ён — адказвае за здароўе ўсіх. Але ён — не медык, тым больш не „сямейны лекар”. Ён увогуле не медык. А адказвае за здароўе ўсіх. Чаму? А хай адказвае! — здароўе кожнага з нас залежыць і так ад кожнага з нас. Чуеце, тое, што я гавару, то той жа самы, як той казаў, трызна, якую штодзённа чуем у СМИ, які, калі б яго слухаць і верыць, дык давёў бы нас ўсіх да расстроенасці. А чалавек хоча быць здаровы. А нарвецца чалавек на некампетэнтных, каго там хочаш — медык, крамароў, настаўнікаў, палітыкаў — а некаторыя з іх хочуць быць „інжынерамі душ”, іншыя думаюць толькі, каб нахапаць пад сябе — і або дурэе, або робіцца дзіка моцным. Пачынае ўсё, як кажуць нашы суседзі, *olewać*. Ну, вяртаюся да таго здароўя, на якім ўсім нам залежыць. Не пі гарэліцы, не смалі цыгарэт, не ўжывай распusty — дык здравейшым памрэш. Але ці тое жыццё такое цікавае будзе? А і сам зыход — які ж сёння клопат! Колькі ж будзе каштаваць, не жартачкі, кавалак жоўтае ямы з вывернутай лустачкай шэрага чарназёму на былых лугавых прадмесцях горада! Пару месачных зарплат, каб пасля дваццаці гадоў і цябе зааралі, а на твой вечны супак паклалі іншага няшчаснага, што жыцця спрабаваў або і не...

От, найшлі на мяне навагоднія раздумы такія... Ляжу ў пасцелі, пакахэваю... І не куру (сваіх), і не піў замнога, і мая Агата занадта мяне не эксплуатавала ў розных сэнсах... І на бакі не скакаю... А калі прыйдзеца... Ці заплача якая чытачка „Ніўы” і „Ніўкі”, калі я гэты свет пакіну!...

Ага, той мой знаёмы сапраўды адказвае за здароўе шмат каго з нас. Думаў я — зменіца ўлада, можа, людзі больш кампетэнтныя возьмуща за кіраванне

цэлай дзяржавай і намі ўсімі. Адказваць будуць за нас ўсіх. Но ж нам, браточки, таго і хochaца. Каб наша *панства* мамай было, каб дало і здароўе, і розум, і павесяліцца дало магчымасць, утрымліваючы, скажам, тэатры, і каб тая культура была на ўзроўні во якім! — што там амерыканская халтура! І каб, калі ты нядужы, не думаў, ці лепш умерці ад голаду, ці ад недахопу лякарства. Каб клопату тая дзяржава не мела — бо ж ці не лепш, калі тыя пенсіянеры не будуць раздзіраць тую „бюджэтную дзіру”, пхаючы туды свае пакрыўленыя работаю пальцы? Быццам не зарабілі на свае пенсіі за ўсё сваё нялёгкае жыццё? І на кожным кроку: „Нічога вы не вартаўся!” Не вартаўся нічога і дамы, і школы, і судны, і фабрыкі, гуты, шахты, што мы будавалі... Але прадаць то іх можна было за бясцэнак Захаду, бо ж нічога яны не вартаўся. Яшчэ засталося прадаць лес і поле. І могільнікі, з добрым угнаеннем.

Злосны я зрабіўся. Так вось праклінаю, аж на чханне мне сабралася. „Пип-п-чыхы!” — выляцела з мяне ўся злосць; прайду каху! „Будзь здаровы!” — азвалася Агата, засланіўшыся рукамі як ад заразы.

— Каб ты ведала, ад чаго засланяеш свой твар, дык коўдрана накрылася б! — прамармытаў я, вышыраючы нос у вялікую хустку. — Думкі ў мяне заразныя, мая ты Агатка.

— Дык давай будзем хварэць разам! — Агата юркнула ў мой балесны одр.

І хоць гэта мяне сущышыла. Калі б не мая, ветэрэнка цяжкіх, часам непраходных шляхоў, добрая палова, дык сапраўды хоць ты лезь жывым... А я жывы! — прытуліўся я да свайго шчасця. І таго вам жадаю. Вядома, у кожнага з вас — сваё шчасце.

Вандал Арлянскі

„Даўціпы” Андрэя Гаўрылюка

— Ці верыш у любоў з першага позірку?

— Безумоўна! Ці ж выйшла б я за свайго, калі б глянула на яго другі раз?

* * *

Журналіст бярэ інтэрв'ю ў матроса і даведваеца, што той аставаўся пяць разоў удаўцом:

— Гэта незвычайна! — здзіўляеца журналіст.

— Нічога незвычайнага, — адказвае матрос. — Мне ўдалося.

* * *

Генерал размаўляе з ксяндзом:

— Хочам правесці вучэнні. Колькі асоб магло б спаць у гэтым касцёле, калі б іх дамы леглі ў развалінах?

— Не ведаю, колькі асоб магло б тут спаць лежачы, ды кожную нядзелю калі дзевяцісот спіць седзячы.

* * *

Малады лекар да спрактыкаванага сябра:

— Чаму вы заўсёды пытаете сваіх пачынтаў, што яны елі на абед?

— Гэта найважнейшае пытанне. На гэтай падставе я выстаўляю ім раҳункі.

* * *

Гутараць два сябры:

— Не ўяўляеш сабе, як добра жыць на вёсцы; сяджу тут і не нуджуся.

— А што робіш вечарамі?

— Сяджу на машыну і еду ў горад.

* * *

— Як ты правёў водпуск?

— Жудасна! Былі ў Закапанэ, жылі

у гатэлі, здымалі пакой нумар сто і ўжо ў першы дзень з дзвярэй адчапілася адзінка...

* * *

— Здароў! Чуў, што памерла твая жонка. Спачуваю...

— Не жонка, толькі цешча.

— Ну, што ж, гэта таксама нядрэнна.

* * *

— Пан дырэктар! Прашу выхадны дзень, хацеў бы ісці на пахаванне цешчы...

— Хто б не хацеў!..

* * *

— Чаму вы сёння прыйшлі на працу? — пытаете дырэктар. — У вас жа сёння паховіны цешчы...

— Бо я заўсёды прытрымоўваюся прынцыпу: „Найперш авабязак, а пасля прыемнасць”.

* * *

— Іду на паховіны, — звязраеца Андрэй да прадаўшчыцы, — і хачу неяк адпаведна апрануцца.

— Калі вам памёр нехта блізкі, тады вы павінны купіць чорны касцюм, а калі нейкі далейшы сваяк, дык хопіць крэпавая павязка на касцюм. На паховіны сябра можа быць чорны гальштук.

— У такім выпадку прадайце мне чорныя шнуроўкі; памерла мая цешча.

* * *

Цешча да зяця:

— Штовечар расказваеш май унукам казкі. Скажы мне, чаму кожная з іх канчаеца зваротам „І жылі яны доўга і шчасліва, бо дзяўчынка была сіратою”...